

Президентимиз Ислом Каримовнинг “Туркистон пресс” нодавлат ахборот агентлиги мухбирига берган “Ўзбек халқининг Ислом маданияти ривожига қўшган ҳиссасининг юксак эътирофи” интервьюси халқимизни, айниқса, диний-маърифий соҳа ходимларини мамнун этди, барчамизга бир дастуриламал бўлди. Мазкур интервью муносабати билан билдирилган фикр-мулоҳазалардан айримларини эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

ФАОЛИЯТСИЗ ТУРИШ МУМКИН ЭМАС

Халқимиз бошига кўп синов кунлари тушди. Аллоҳ таоло бандалари бошига турли кунларни солиб — кенглик, фаровонлик билан ҳам, ҳатто қалбидаги эътиқодини эмин-эркин билдириш шароитидан маҳрум қилиб ҳам, имонини синайверар экан. “Тошкент Ислом маданияти пойтахти” деган ном ўз-ўзидан берилдими? Албатта, йўқ. Президентимизнинг суҳбатларида халқимизнинг Ислом маданиятида тутган ўрни, бу юксак эътирофнинг сабаблари жуда лўнда ифодасини топган.

Дарҳақиқат, Куръону ҳадис, фикҳ, тасаввуф каби илмлар равнақ олиб, диний маърифат юксалишида, ҳадислар тўпланиб, фатво китоблари ёзилдишида, айниқса, фикҳий масалаларга жавоб топилдишида мовароуннаҳрлик уламолар улуг ҳисса қўшиганини бутун Ислом олами эътироф этади. Динга нисбатан ихлос-эътиқодлари, илм-маърифатга интилишлари боис юртимиздан Имом Бухорий, Абу Ҳафс Кабир, Абу Лайс Самарқандий, Имом Термизий ва яна неча-неча Насафийлар чиқишди. Улар нафақат ҳанафий мазҳафи бўйича, балки тўрт мазҳаб асосида бебаҳо китоблар битишди. Бу китоблардан шу кунгача фойдаланиб келинади.

Масалан, Бурҳониддин Марғиновий “Ал-Ҳидоя” китобларини Марғилон шаҳрининг Каптархона даҳасида (у жойлар ҳозир қайта таъмирдан чиқди) бита бошлаганлар. Уни ўқиб кўрсангиз, Имом Молик, Имом Шофеъий, Имом Аҳмад Ҳанбал (раҳматуллоҳи алайҳим) каби мужтаҳидларнинг қарашларини, ижтиҳодларини шу ерда туриб нақл қилганларига ҳайрон қоласиз. Ҳозирги воситалар бўлмагача, илмга чанқоқлик шу қадар эканки, ўртада қатнайдиған қарвонлардан фойдаланиб, янги ёзилган китобларни буюртма қилишган. Ёки ўзлари сафарга чиқиб, Ислом маданияти марказларини кезиб юришиб, олтин зарралари мисол илм янгликларини қидириб топишган.

Биз ана шундай ажодларнинг авлодимиз. Мустақилликдан кейин бу улуг меросдан фойдаланишга кенг йўл очилди. Қолаварса, чет элга, ҳаж ва умрага, араб мамлакатларига бориб келиш имкониятлари тобора кенгайиб борапти. Бизлардан

четга чиқиб кетиб қолган, йиллаб изланган ноёб манбаларни олиб келяпмиз. Кўпдан-кўп диний адабиётларнинг электрон матни билан танишиш ҳам мумкин. Шу даражада имкон бўлатуриб, қандай фаолиятсиз туришимиз мумкин?! Биз уламоларнинг биринчи вазифаси замон талабига жавоб берадиган манбалар асосида халқимизнинг дину диёнатини, илм-маърифатини зиёда қилишга ҳисса қўшишдир.

Хайрият, ажодларнинг жуда кўп хайрли ишларини давом эттираётган авлодимиз. Ўтмишда Ислом қонуншунослиги билан шуғулланган фуқаролар бўлганидек, ҳозир ҳам асарлар таълиф қилаётган муаллифларимиз бор. Араб хатини жаҳонга кўз-кўз қиладиган моҳир хаттотларимиз етарли.

Масжид-мадрасалар пештоқи, гардишидаги жимжимадор энг қийин хатларни ҳам ўқийдиган ва емирилган жойларини худди ўзидай қилиб қайта тиклайдиган усталаримиз бор.

Совет даврида хароба ҳолига келтирилган зиёратгоҳларимиз обод бўлиб бораётгани ҳақида алоҳида гапиргим келаётир. Тошкентдаги “Ҳазрати Имом” мажмуаси буларнинг энг маҳобатлиларидандир. Бу ердаги Барокхон мадрасасида совет давридан бошлаб мусулмонлар диний идораси жойлашган, ҳужралар тор, хоналари замон талабига умуман жавоб бера олмасди. Ўтган барча муфтийларимизнинг ҳаммаси “Қани эди, бир даврлар келиб, биз ҳам ёруғроқ, кенгроқ хоналарда ўтириб, фаолият кўрсатсак, диний идора замонавий

(Давоми 4-бетда)

ДЎСТ ТАНЛАШ ОДОБИ

Инсон учун машаққатли ишлардан бири дўст танлашдир. Чунки қадди-басти чиройли ва хулқи гўзал бўлиб кўринган ҳар бир киши табиатан яхши ва гўзал хулқли бўлавермайди. Зеро, ранги тиниқ ва тоза кўринган сув шўр ҳам бўлиши мумкин.

Кишига, айниқса, у ёш бўлса, дўст ва йўлдошининг таъсири тез ўтади. Хулқи ва эътиқоди бузуқ кишилар билан дўстлашиш оқибати пушаймонликдир.

Фарзандларини ёмон хулқли кимсалар таъсиридан ҳимоя қилиш ота-онанинг бурчидир. Ота-она фарзандларига яхши ибратли дўст танлашда ўрнак бўлишлари ва ёрдам беришлари керак.

Расулulloх (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қиладилар: “Ростгўйлар билан дўстлашинг! Улар тинчликда зийнат, хавфда қалқондир”.¹

Ҳақимлардан бири айтади: “Диёнатли, ақли ва одобли киши билан дўстлашгин. У муҳтожлигингда ёрдамчинг, қийин кунларингда қўлловчинг, маъюслигингда қувончинг, хотиржамлигингда зийнатиңг бўлади”.

“Кишининг кимлигини сўзидан эмас, ишидан бил, муҳаббатини тилидан эмас, кўзидан бил!”

“Дўстинг қандай эканини унинг сендан олдин дўстлашган одами ким эканлигидан билиб оласан”.

Инсон саломатлиги тановул қилган таомига боғлиқ бўлганидек, унинг саодати ҳам танлаган дўстларига боғлиқдир. Шунинг учун дўст танлашда адашманг.

¹ “Адабуд дунё вад дин” китобидан олинди.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ
Анвар ТУРСУН
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ
Абдул Жалил ХЎЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матни

Райҳона ХОЛБЕК қизи
терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.374. 224-34-04
Раҳбари Ўктам ҳожи Умрзоқ
Фарғона вилояти — 8.373.222-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин
Сурхондарё вилояти — 8.376. 226-05-08
Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700021 Тошкент шаҳри
Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;
Тел: 149-18-26, тел.факс: 144-36-53.
Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтамыз: hidoyat_jurnali@mail.uz
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2007 йил 26 мартда рухсат берилди. Босмаҳонага 2007 йил 27 мартда топширилди. Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Адади 22500 нусха. 46-сон буюртма. «KONI NUR» МЧЖда босилди.

Қўлэмалар қайтарилмайди. Мақолалар хат орқали юборилганида исмлар тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Абдулазиз МАНСУР	
Фаолиятсиз туриш мумкин эмас	1
Таянч нуқта	
Дўст танлаш одоби	2
Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Анвар ТУРСУН	
Маънавий юксалиш асоси	4
Тафаккур	
Муаттар МУҲАММАД қизи	
Интихосиз илм манбаи	5
ЎМИ ҳаёти	
Исомиддин АЛИМОВ	
Хоразм сафари	6
Абдулҳаким МАТҚУЛОВ	
Кувайт элчиси ташрифи	7
Амри маъруф	
Мўминнинг меърожи	7
Имомларимиз	
Курбонали ТУРСУНОВ	
Мўмин-мўминга суянчиқдир	14
Олисларга саёҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Мексика Қўшма Штатлари	16
Саҳобалар ҳаёти	
Усома ибн Зайд	18
Марғилон шаҳрининг 2000 йиллиги	
Собиржон НОРМАТОВ	
Тарихнинг бир саҳифаси	20
Ибратли воқеалар	
Мўмина НЕЪМАТ қизи	
Дуонинг хосияти	23
Шеърият	
Самандар ВОҲИДОВ	
Ўйлама умрим узун деб... ..	24
Беҳзод ФАЗЛИДДИН	
Дардларим майса бўлди	25
Тарих	
Фотима Ҳабибуллоҳ қизи	
Қай бири қадимийроқ?	28
Масжидларимиз	
Искандар ШОДМОН ўғли,	
Асрор ҚИЛИЧЕВ	
«Хўжаҳайрон ота» жомеи	29
Адабиёт	
Рустам ЗОҲИР	
Ялтироқ эчки	30

Муқованинг 1—4-саҳифаларида Тўрткўл шаҳар жомеъ масжиди ташқи ва ички кўринишлари.

Фикр

САВДО

Савдони

бекор қилиш ҳуқуқлари

8

Олувчи молни сотувчи айтган нархда олишга рози бўлиб олганидан сўнг мол нобуд бўлса, пулини тўламаган бўлса ҳам, унинг қийматини тўлайди.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Қуръони карим мўнолари
латиш тилида

10

Латвиялик таниқли шоир, адабиётшунос олим Улдис Берзинш Қуръони карим маъноларини латиш тилига таржима қилди. Мазкур таржима устида у ўн беш йил ишлади.

Маълумотхона

МУБОРАК ХИРҚА

Бухоро амири мусулмонлар орасида низо ва урушларнинг олдини олиш мақсадида, уларнинг тинч-тотув ва ҳамжиҳатликда яшашларини ҳисобга олиб, шартни қабул қилади. Яъни, Пайгамбаримизнинг (алай-ҳиссалом) муборак хирқаларини афғон биродарига тақдим этишга қарор қилади.

13

Болалар саҳифаси

ЁНҒОҚСЕВАР ОЛМАХОНЛАР

26

Олмаҳонлар хас-хазон орасида яширин ёнғоқларни ўта сезгир исковичлиги туфайли топа олади. Улар ҳатто ўттиз сантиметрли қор тўшами тагида ётган ёнғоқ исини илғай олади.

ФАОЛИЯТСИЗ ТУРИШ МУМКИН ЭМАС

(Давоми, бошланиши 1-бетда)

бир биноларга эга бўлса”, деб орзу қилишарди. Мана, вақт етиб, муҳтарам Президентимизнинг ташаббуслари билан ниҳоят бу ерга жуда катта эътибор қаратилди. Бароқхон мадрасаси, Абу Бакр Қафқол Шоший мақбараси, Мўйи Муборак мадрасасидан қолган кутубхона, Тилла Шайх масжиди, кейинги 35 йилдан бери Тошкент Ислом институти учун бино бўлган “Намозгоҳ” масжидини тубдан таъмирлаш бошланди. Очиги, бу жойни обод қилиш Тошкентга юксак мақом берилмасидан олдинроқ бошланган эди. Хурсанд бўладиган томони “Ҳазрати Имом” мажмуаси тарихига оид архивлар сақланган экан. Кейинчалик эътиборсизлик оқибатида баъзи гумбазлар олиб ташланган, баъзи эшикларни ёпиб, бошқа жойда эшик очиш каби ўз билганича у-бу нарсалар кўшимча қилинган сабабли ушбу обидалар ўзгариб кетган экан.

Буларнинг ҳаммасини эски тарх, лойиҳалар бўйича аслидан ҳам пухтароқ, мустақамроқ қилиб тикланипти. Каттакатта иккита кўшимча бино ҳам қуриляпти. Булардан бири бирийўла тўрт минг киши намозни адо этиши мумкин бўлган жомеъ масжиддир. “Тиллашайх” масжиди жуда кичкина бўлиб, хонақоҳга 500 киши ҳам сиғар-сиғмас, жума, ҳайит намозлари жамоатнинг катта қисми очиқ жойда ибодатини адо этишга мажбур эди. Янги жомеъ саҳни, ҳовлиси билан кўшиб ҳисобланса, биратўла ўн минг кишини ҳам сиғдиради.

Шайх Абдулазиз МАНСУР,
Ўзбекистон мусулмонлари
идораси раиси ўринбосари

қиятларимизни бугун дунё эътироф этаётгани қувончимизга қувонч қўшади. Биз учун катта хушxabар Ислом конференцияси

Алхамдулиллаҳ, юртимиз салкам ўн олти йил ичида жуда катта моддий ва маънавий тараққиётга эришди. Бу муваффа-

Юртбошимизнинг суҳбатларида Ислом дунёсида нуфузли ташкилотлар ҳақида мухтасар маълумот берилибди. Мисрдаги “Ал-Азҳар” диний маркази бош шайхи Муҳаммад Саййид Тантовий, Ислом тараққиёт банки раиси Аҳмад Муҳаммад Али каби кўплаб таниқли шахслар, катта уламолар, Индонезия, Туркия, Қувайт каби давлатлар раҳбарларининг йўлаган табриклари кишини хурсанд қилади. Бу ўзига хос эътироф, дунё жамоатчилигининг назари бизга тушганидан дарак беради.

МАЪНАВИЙ ЮКСАЛИШ АСОСИ

ташкilotининг таълим, фан, маданият масалалари бўйича муасасаси — АЙСЕСКО Тошкентни Ислом маданияти пойтахти деб эълон қилгани бўлди.

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қилганлар: “Ким ўзини таниса, Раббини танийди”.

Юртбошимиз таъкидлаганларидек, совет даврида кимлигимизни яхши билмас эдик. Истиқлолнинг дастлабки йилларидан маънавиятимиз, хусусан, динимизнинг софлигига эътибор қаратилди. Дин илм билан, маърифат билан ўргатилиб келин-япти. Масжид-мадрасаларимиз сони ортди, сифати яхшиланди. Тошкентда истиқлолгача масжидлар сони тўрт-бештадан ошмасди. Ҳозир пойтахтимиз жомелари 120 тага яқин.

Қуръони каримнинг қайта-қайта тафсир, таржималари чиқиши, ҳожиларимизнинг ҳажга боришлари учун яратилган шарт-шароитлар йилдан-йилга яхшиланаётгани, Тошкент Ислом университетида ҳам дунёвий, ҳам диний фанлардан мукамал билим олаётган ёшларнинг кўпайиши каби ўзгаришларни айтиб тугатолмайсан киши.

Энди шунга муносиб равишда улуг аждодларимиз, мутафаккирларимиз ҳаётини, меросини кўпроқ ўрганишимиз, уларнинг дунё тамаддунига қўшган ҳиссаларини кўпроқ тарғиб этишимиз керак. Олимларимиз, маданият, адабиёт соҳалари ходимлари билан ҳамкорликда бой меросимизни дунё жамоатчилиги эътиборига муттасил етказиб туриш керак.

Бу эътиборнинг шукронасини қилайлик. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **“Шукр қилсангизлар, неъматини зиёда қиламан”**. Аллоҳ таоло ер юзини обод этган, шукр қилган, яхшилик қилган, маърифат билан ҳаёт кечирганларни яхши кўради. Шу оятда яна **“Ношукрларга менинг азобим қаттиқ”** (Иброҳим, 7), дейилган. Ўзини маърифатли ҳисоблаган ҳар бир юртдошимиз бу ишларнинг аҳамиятини англаб етиши ва муносиб ҳиссасини қўшиши керак. Бу ишда имомларимиз пешқадам бўлишлари лозим.

Анвар ТУРСУН,
Тошкент шаҳар бош
имом-хатиби

ИНТИҲОСИЗ ИЛМ МАНБАИ

Каҳф сурасининг 60—82-оятларида Мусонинг (алайҳиссалом) Хизрдан (алайҳиссалом) баъзи ғайб илмларини ўргангани баён этилган. (Оятларда номи зикр этилмаган солиҳ киши Хизр (алайҳиссалом) экани саҳиҳ ҳадисларда айtilган.) Бу оятлар устоз-шогирд муносабатлари борасида, илм олиш сирлари тўғрисида ҳар бир инсонга то қиёматга қадар дастуриламалдир. Мен у оятларни ўқиб, ўрганиб, улардан олган ибратларимни сизлар билан баҳам кўришни истадим.

— Илм чексиздир. Инсон ҳар қанча ўқиб-ўргангани билан, билими дарёдан бир томчи бўлиб қолаверади. Билмаганни билгандан ўрганиш лозим. “Менинг илмим зиёда”, деб мағрурланмаслик керак.

— Шайтон ҳамisha инсонларни ҳақ йўлдан оздиришга ҳаракат қилади. У инсоннинг икки ашаддий душманидан биридир.

— Инсон Аллоҳ азза ва жалла беришни ихтиёр қилган илмдан ортиғини била олмайди.

— Инсон илм олишда сабрли бўлиши лозим.

— Устоз сабоғини сабр билан олиш керак.

— Аллоҳ таоло солиҳ бандаларининг ўзларини ҳам, молларини ҳам асрайди.

— Аллоҳ таоло оламдан ўтган ёш гўдаклар ўрнига солиҳ фарзандлар беради.

— Етимлар Аллоҳ таоло паноҳидадир. Уларни хўрлаган ё молларини еган кимса Аллоҳ таолонинг қаҳрига учрайди.

— Бу дунёда ҳар бир нарса, ҳодиса Аллоҳ таолонинг иродаси билан бўлади. Ҳар нарсанинг ҳам албатта бир хайрли томони бор.

— Ўлгандан сўнг қайта тирилиши муқаррар.

— Илм келмайди, уни истаб борилади.

— Илмни берган билан у камаймайди.

— Ёмонликка ҳам яхшилик билан жавоб қайтариш керак.

— Ҳар бир ишда Аллоҳ таолога таваккул этиш керак.

— Инсонга билмаган нарсаси қизикроқ туюлади.

— Илм олишнинг ўзига хос шартлари бор.

— Ишнинг зоҳирига қараб хулоса чиқармаслик керак.

— Касални даволашдан кўра олдини олиш осон.

— Ҳалол бойлик зое бўлмайди.

— Савоб ишлар ҳақ эвазига қилинмайди.

— Устозга ваъдада вафо қил-

маган, сўзига қулоқ солмаган шогирд илм ололмайди.

— Илм олиш имкони ҳадеб келавермайди. У имкониятдан фойдаланиб қолиш керак.

— Илм олишнинг асосий шарти устозни хурматлашдир.

— Инсон ўзидан билимлироқ инсонлар борлигини билиши керак.

— Илм исташ ёш билан чегараланмайди. Бешиқдан қабргача илм олиш керак.

— Илм олишнинг машаққати бор. Машаққатига чидаган инсон илм олади.

— Ҳой-ҳавасга берилган инсон илм ололмайди.

— Ҳар доим, хусусан, илм йўлида сабрли бўлиш керак.

Куръоний оятлар илм манбаидир. Унинг интиҳосига етиб бўлмайди. Ундан менинг қосир ақлим олган ибратлар ана шулар бўлди. Сиз ҳам ўқиган оятларингиздан ибратланишингиз шубҳасиз. Зотан, саодатимиз ибрат олишимизга боғлиқ. Аллоҳ таоло барчамизни ибрат олувчилардан қилсин. Омин, ё Роббал оламин!

Муаттар МУҲАММАД қизи,
Кўзон

ХОРАЗМ САФАРИ

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов Хоразм вилоятида хизмат сафарига бўлиб қайтди. Вилоятдаги мавжуд масжидлар ҳолати ҳақида тўлиқроқ тасаввур ҳосил қилиш, масжид аҳллари билан яқиндан танишиш, шу билан бирга, Хоразмда диний соҳада амалга оширилаётган хайрли ишларни бевосита кўриш, кузатиш ниятида амалга

ликасининг Эллиқалъа туманида қурилган “Абдуллох Норинжоний” масжиди шулар жумласидандир (муқованинг 3-саҳифасига қаранг). Муфтий ҳазрат сафар давомида ушбу масжиднинг очилиш маросимида ҳам иштирок этдилар.

Исомиддин АЛИМОВ,
«Ислом нури» газетаси
бош муҳаррири

Қувайт элчиси ташриффи

Шу йил 22 март куни Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси муфтий Усмонхон Алимов Қувайт давлатининг Ўзбекистон Республикасидаги фавқулодда ва мухтор элчиси Одил Муҳаммад Ҳаёт жанобларини қабул қилдилар.

Самимий суҳбат чоғида элчи муфтий ҳазратлари орқали Ўзбекистон мусулмонларини Тошкент шаҳрининг 2007 йилда Ислом маданияти пойтахтларидан бири деб эълон қилингани муносабати билан қизғин табриклади. Бу воқеа аждодларимизнинг Ислом маданиятига қўшган буюк ҳиссаси, республикамиз раҳба-

амалга оширилаётган хайрли ишлар талайгина. Қадимий обидаларнинг қайта тикланаётгани, муборак зиёратгоҳларнинг обод қилинаётгани жуда қувонарли ҳолдир. Қорақалпоғистон Респуб-

оширилган сафар ниҳоятда самарали бўлди.

Ташриф чоғида муфтий ҳазратлари вилоятдаги қатор масжидларда бўлиб, намозхонлар билан дилдан суҳбатлашдилар. Уларни қизиқтирган саволларга атофлича жавоб бердилар.

Бугунга келиб диёримизда диний соҳада

рияти олиб бораётган тўғри ва мўътадил сие-сатнинг самараси сифатида эътироф этилишини ва тарихда унутилмай қолишини таъкидлади.

Учрашувда Қувайт элчиси Одил Муҳаммад Ҳаёт шу йил Тошкентда ўтказиладиган Халқаро илмий конференцияда Қувайт давлати вакиллари ҳам қатнашса эди деб ният билдирди.

Муфтий ҳазратлари ўз навбатида элчи жанобларини масъул вазифада иш бошлагани билан қутлади-лар.

Учрашувда ҳар икки мамлакат халқлари ўртасидаги диний-маърифий ва маданий алоқаларни янада кенгайтириш масалаларига доир фикр-мулоҳазалар билдирилди.

Учрашув иштирокчилари Осиё мусулмонлари қўмитасининг Ўзбекистон ваколатхонаси фаолиятини маъқуллашди, уни янада яхшилаш борасида ҳам маслаҳатлашиб олишди.

**Абдулҳаким
МАТҚУЛОВ,**

“Кўкалдош” ўрта махсус Ислам билим юрти мудири, Осиё мусулмонлари қўмитаси Ўзбекистон ваколатхонаси раиси

Пайгамбаримиз (алайҳиссалом) таълим берганларидек, намоз мўминга энг яқин ҳамроҳ ва яхши паноҳдир. У мусулмоннинг меърожи, унинг нажот арқонидир. Намоз инсонни ҳалолликка чорлайди, тўғрилиikka йўллайди, яхшилар сафига тортади. Намоз инсонни тавозеъли қилади, яхши ахлоққа, раҳм-шафқатли бўлишга, хушмуомалага бошлайди, шахсиятпарастлик, манфаатпарастлик, ҳавойи нафс иллатларидан қутқаради. Қуръони карим ва ҳадиси шарифларда намозга берилган таърифлар, улуғларимизнинг намоз хусусидаги фикр-мулоҳазаларини эътиборингизга ҳавола этаймиз. Уларни диққат билан ўқиб чиқинг, тафаккур қилинг, ибратланинг.

МЎМИННИНГ МЕЪРОЖИ

* * *

“Бас, сизлар намозни тўкис адо этингиз, закотни (ҳақдорларга) ато этингиз ва Аллоҳга боғланингиз! У сизларнинг Хожангиздир. Бас, У зот нақадар яхши Хожа ва нақадар яхши Мададкордир” (Ҳаж, 78).

* * *

“(Эй Муҳаммад алайҳиссалом,) сиз ўзингизга ваҳий қилинган Китоб — Қуръондан бўлган (оятлар)ни тиловат қилинг ва намозни тўкис адо этинг! Албатта, намоз бузуқлик ва ёмонликдан тўсур. Аниқки, Аллоҳни зикр қилмоқ (барча нарсадан) улуғроқдир. Аллоҳ қилаётган ишларингизни билиб турур” (Анкабут, 45).

* * *

Абу Хурайрадан (розийаллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloх (соллalloху алайҳи ва саллам): “Банданинг қиёмат кунини биринчи ҳисоб қилинадиган амалларидан бири намоздир. Агар у дуруст бўлса, нажот топиб, ютуққа эришади. Агар фасод бўлса, ҳасрат-надоматда

бўлади. Агар фарз амалларида ноқислик бўлса, Аллоҳ таоло, бу банданинг нафл амалларига қаранглар-чи, дейди. Агар фарз амалларида ноқислик бўлса, (нафл амаллари) ила тўлдиради. Қолган амалларида ҳам шундай бўлади”, дедилар (*Имом Термизий ривояти*)

* * *

Анасдан (розийаллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloх (соллalloху алайҳи васаллам) айтдилар: «Ким таҳоратни етук қилиб, намозни вақтида ўқиб, унинг қиёми, хушўси, рукуси, саждасини мукамал этса, намози мақбул, ўзи нуруний бўлади ва намози: “Мени муҳофаза қилганингдек, Аллоҳ сени ҳам муҳофаза қилсин”, дейди. Ким вақтида ўқимасдан, таҳоратини ҳам тўла қилмай ва хушў, руку, саждаларни мукамал адо этмаса, мақбул бўлмайди ва: “Мени зое қилганингдек, Аллоҳ сени ҳам зое қилсин”, дейди» (*Табароний ривояти*).

* * *

Ибн Сирин дейди: “Жаннат ёки икки ракат намозни танлаш ихтиёри берилганида, икки ракат намозни ихтиёр қилардим. Чунки намозда Аллоҳнинг ризоси бор, жаннатда эса менинг розилигим”.

САВДО

Савдони

бекор қилиш ҳуқуқлари

(«Ҳидоя», «Мухтасарул виқоя», «Қозихон», «Раддул мухтор» ва «Дуррул мухтор» китоблари асосида)*

Киши гоҳида молини сотиб қўйганига ёки бирор нарсани сотиб олганига пушаймон бўлиб қолади. Бу ҳолда агар у савдони бекор қилиш ҳуқуқларидан бирига эга бўлмаса ёки иккинчи томон молни қайтариб беришга ёки қайтариб олишга рози бўлмаса, сотган молини қайтариб ололмайди ёки сотиб олган молни қайтариб беролмайди.

Бир неча ҳолда, жумладан, савдо уни бекор қилиш шарти билан бўлганида, савдони бекор қилиш ҳуқуқи бўлади. Олувчининг “Агар бу ки- йим боламга тўғри келмаса, уч кунда қайтариб бераман”, сотувчининг “Ишим бошқа жойда тўғри бўлса, уч кунда қайтариб оламан” ёки “Отам қўйсалар, уч кунда қайтариб бераман (оламан)” каби шартларни қўйиб савдо қилиши дурустдир. Бундай шарт қўйиб савдо қилган томон (агар сотувчи ҳам, олувчи ҳам ана шундай шарт қўйган бўлса, уларнинг ҳар иккиси ҳам) савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлади.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқига уч кундан ошиқ муддат эга бўлишни шарт этиб савдо қилиш мумкин эмас. Агар у ҳуқуққа уч кундан ошиқ муддат эга бўлиш шарт қилинса, масалан, “ўн кунда” дейилса, у ҳуқуқни олган томон учинчи кун савдога розилигини билдирсагина, савдо дуруст бўлади. Акс ҳолда, савдо дуруст ва тўғри бўлмайди.

Сотувчи савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлишини шарт қилиб молини сотганида унинг ҳуқуқининг амал қилиш муддати (уч кун) ўтмай, мол олувчининг қўлида айбли бўлиб қолса (сотувчи савдони бекор қилишни истамаса) ёки нобуд бўлса, олувчи унинг олган кундаги қийматини тўлаши

керак. Бу ўринда “қиймат” дейилганида икки одил кишининг молга қўйган нархи тушунилади. Бу ҳолда агар у молнинг чойнак, пиёла каби ўхшаши бор бўлса, ўхшашини олиб беради. Мол айбли бўлиб қолганида сотувчи савдони бекор қилса, олувчи молнинг айби туфайли нархидан йўқотган қисмини товон сифатида тўлайди.

Агар мол сотувчи қўлида айбли бўлиб қолса, олувчи хоҳласа, молни келишилган нархида олади, хоҳласа олмай кетади. Аммо молдаги айбга сотувчи сабабчи бўлган бўлса, олувчи молнинг олдин келишилган нархидан унинг айбига яраша миқдорни чегириб олиши ҳам мумкин.

Агар мол сотувчининг қўлида нобуд бўлса, савдо бекор бўлади ва олувчи ҳеч нарса тўламайди.

Олувчи молни сотувчи айтган нархда олишга рози бўлиб олганидан сўнг пулини тўлашидан олдин мол нобуд бўлса ҳам, унинг қийматини тўлайди. Масалан, бир киши сотувчи айтган нархга рози бўлиб қўйлакни олиб сумкасига солди, лекин ҳали пулини тўлаб улгурмасидан уни ўғри уриб кетди, дейлик. Бундай ҳолда киши қўйлакнинг қийматини тўлаши керак. Аммо олувчи молни кўриш учун олганида нобуд бўлса (масалан, пиёлани кўриш учун олганида ерга тушиб синса), ҳеч нарса тўламайди.

Олувчи савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлишини шарт қилиб молни олганда, ҳуқуқининг амал қилиш муддати (уч кун) ичида мол нобуд бўлса ё айбли бўлиб қолса, олувчи унинг олдин келишилган нархини тўлайди. Агар молдаги айб олувчининг савдони бекор қилиш ҳуқуқи муддатида бартараф бўлса, у агар истаса, молни қайтариб бериб, савдони бекор қилиши мумкин.

Савдо қилувчилардан бирор томон ё улар-

*Давоми. Бошланиши ўтган сонларда.

нинг иккиси ҳам савдони бекор қилиш ҳуқуқини олиб, у ҳуқуқ амал қилиш муддатида савдони бекор қилмаса ё савдони сўз билан (масалан, “сотмайман”, “олмайман” деб) бекор қилганини иккинчи томон шу муддат ичида билмаса, савдо тугал бўлади.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқини олган томон бу ҳуқуқнинг амал қилиш муддатида савдони амал билан бекор қилган бўлса (молини бошқага сотиб юборса), буни иккинчи томон билмаса ҳам, савдо бекор бўлади.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқини олган томоннинг савдога розилигини (масалан, савдони бекор қилмайман” деганини) иккинчи томон билиши шарт эмас. У билмаса-да, савдо тугал бўлади.

Олувчи савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлишини шарт қилиб олган нарсага ўз мулкидай муомалада бўлса (масалан, машинани миниб юрса, сигирни соғиб ичса), унинг савдони бекор қилиш ҳуқуқи қолмайди.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқини олган томон оламдан ўтса ҳам савдо тугал бўлади.

Савдо қилувчи томонлардан бири савдони бекор қилиш ҳуқуқини бошқада (масалан, отасида) бўлишини шарт қилиб (отам кўнмасалар, қайтариб бераман ё оламан деб) савдо қилганида уларнинг ҳар иккиси (ота ва фарзанд) савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлади ва улардан (савдо қилган фарзанд ва савдони бузиш ҳуқуқи берилган ота) қайси бири савдога рози бўлса, савдо тугал бўлади. Агар улардан бири савдога рози бўлса, иккинчиси савдони бекор қилса, фикрини биринчи бўлиб билдирганининг сўзи ўтади. Улар бир вақтда икки хил фикр билдирса, савдони бекор қилиш фикри инобатга олинади.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқини олган томон ҳуқуқининг амал қилиш муддатида савдони бекор қилгач, у муддат ўтмай фикридан қайтса ва иккинчи томон ҳам савдони қайтаришга рози бўлса, савдо тугал бўлади.

Икки киши савдони бекор қилиш ҳуқуқига ҳар бирлари эга бўлишини шарт қилиб бир нарсани сотса ё сотиб олса ва сўнг улардан бири савдога рози бўлса, савдо тугал бўлади, иккинчиси савдони бекор қилолмайди ва,

аксинча, бири савдони бекор қилса, савдо бекор бўлади.

Савдо уни бекор қилиш ҳуқуқи шарт билан бўлганида савдонинг ҳукми (сотувчининг моли учун тўланадиган пулга, олувчининг молга эга бўлиши) тўхтаб туради.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқини сотувчи олганида мол унинг мулки ҳисобида туради. У ҳуқуқни олувчи олганида мол сотувчининг мулки ҳисобидан чиқади.

Сотувчи олувчига “Пулни уч кунда тўла-масангиз, савдо бекор бўлади”, деб савдо қилиши жоиз. Шунингдек, олувчи сотувчига пулни нақд тўлаб, “Уч кун ичида пулни қайтарсангиз, молингизни қайтариб бераман (савдо бекор бўлади)”, деб савдо қилса ҳам бўлади. Бу каби савдода ҳам муддатни уч кундан ортиқ белгилаш мумкин эмас. Агар уч кундан ортиқ белгиласа ва (уч кун белги-ланганида ҳам) учинчи куни пул тўланса, савдо тугал бўлади, акс ҳолда, савдо тўғри ва дуруст бўлмайди.

Икки нарсани бир жойда сотганида ё олганида улардан бирининг савдосини бекор қилиш ҳуқуқини олишни истаган киши у нарсаларнинг ҳар бирининг нархини алоҳида айтиши ва савдосини бекор қилишни истамоқчи бўлган нарсани кўрсатиши керак бўлади. Акс ҳолда, савдо тўғри ва дуруст бўлмайди.

Ўзгаларнинг фикрини сўраш ё олган нарсасининг муносиблигини билиш учун бир турдаги қийматли икки ё уч нарсдан (улар сони учтадан ошса, савдо тўғри ва дуруст бўлмайди) бирини танлаб оламан ё сотаман, деб савдо қилиш, агар танлаб олиш муддати уч кундан ошмаса, дуруст бўлади.

Киши молни, унда ўзи истаган сифат бўлиши шarti билан сотиб олгач, унда истаган сифати бўлмаса, истаса, савдони бекор қилади ё уни олдин келишилган нархида олади.

Кўй ё сигирнинг бўғозлиги ё маълум миқдор сут бериши шarti билан қилинган савдо тўғри ва дуруст бўлмайди.

Мухаммад Шариф ЖУМАН

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Лиссабон масжиди

Португалия пойтахти Лиссабон шаҳрида тўрт минг намозхонга мўлжалланган жомеъ қурилиши яқунланай деб қолди. Ушбу масжид қурила бошлаганига чорак асрдан ошди. Жоменинг бир қисми 1985 йилда ишга туширилган эди. Ҳар йили икки ҳайит куни жомеда уч минг нафаргача мусулмон намоз ўқийди.

Қурилишни охирига етказиш учун уч миллион евродан ортиқ маблағ зарур. Қурилиш кенгаши аъзоси Муҳаммад Обид айтишича, маблағ топиш масаласи қийин эмас.

Масжид шаҳар марказида Испания майдони яқинида жойлашган. Жомеъ қошида араб тилини ўргатиш курси, китоб ярмаркаси ишлаб турибди.

ИТАР-ТАСС

Китоб тақдимоти

Москва шаҳрида Ю. Михайловнинг “Қуръонни англаш вақти етди” номли китоби тақдимоти ўтказилди. “Собрание” жамоатчилиқ

бирлашмалари уюшмаси кўмагида нашр этилган ушбу китоб Ислом дини ҳақидаги тасавурларни кенгайтиришга, унинг асл мақсад-моҳиятини англашни истовчи россиялик сиёсатчилар, сиёсатшунослар ва давлат хизматчиларига мўлжалланган. Китобда Ислом динининг ижтимоий доктринаси асослари кенг баён этилади. Россияни қайта тиклаш жараёнида

унинг тутган ўрни ва хизмати юксак баҳоланади.

Муаллифнинг 2005—2006 йиллари “Политический класс” журнали саҳифаларида эълон қилинган ва катта ижобий қизиқиш уйғотган туркум мақолалари ушбу нашрга асос қилиб олинган.

Россия Федерацияси ташқи ишлар вазирлигининг махсус топшириқлар бўйича элчиси В. Попов, мамлакатнинг етакчи арабшуносларидан бири, Россия Федерацияси хавфсизлик кенгаши ҳузуридаги илмий кенгаш аъзоси, БМТ Бош қотибининг маслаҳатчиси, “Восток” журналининг бош муҳаррири В. Наумкин ва бошқалар муаллифга мазкур китобни тасниф ва чоп этиш юзасидан таклиф-ташаббус билдиришгани бежиз эмас.

Китоб муаллифи ҳар доим соғлом ақлга муурожаат этувчи асл инсонпарвар динимизнинг ғояларини бугунги кун нуқтаи назаридан аниқ белгилашга ҳаракат қилган.

Islam News

Қуръони карим маънолари латиш тилида

Латвиялик таниқли шоир, адабиётшунос олим Улдис Берзинш Қуръони карим маъноларини латиш тилига таржима қилди. Мазкур таржима устида у ўн беш йил ишлади. “Дастлаб ўзимга ишонқирамай иш

бошладим. Матн жуда улкан, таржимаси ўта масъулиятли, — дейди таржимон, —

аммо бора-бора буткул берилиб кетдим. Жуда кўп саволлар туғилар эди”.

Оятлар маъносини иложи борича тўла ва аниқ бериш мақсадида таржимон лугатлардан мунтазам фойдаланди, олимлардан маслаҳат олди. Истанбул кутубхонасида олти ой ишлагани, айниқса, самарали бўлди.

Татар-Информ

Латвия мусулмонлари

Татаристон оммавий ахборот воситалари вакиллари гуруҳи Латвия мусулмонлари жамоасининг меҳмони бўлди. Бу мамлакатда ҳозир мусулмонлар жамоалари уюшмаси, Рига татар-бошқирд маданияти жамияти (рахбари Зуфар Зайнуллин) фаолият юритяпти.

Ҳозир Латвияда ўн мингдан ортиқ мусулмон яшайди. Рига татар-бошқирд маданияти жамияти Латвия пойтахтида яшовчи барча мусулмонларни бирлаштирган. Жамият идораси ёнида жомеъ масжиди ҳам бор.

— Шукрки, Латвия ҳукуматининг мусулмонларга ҳеч қандай эътирози йўқ, — дейди Зуфар Зайнуллин. — Бизга яхши муносабатда бўлишяпти. Биз ҳам Латвияни севамиз, унинг қонунларини ҳурмат қиламиз.

Татар-информ

Қоҳирада ўтган анжуман

Миср пойтахти Қоҳира шаҳрида Ислом ишлари бўйича Олий кенгашнинг 19-конференцияси бўлиб ўтди.

Миср вақф ишлари вазири Маҳмуд Зақзук айтишича, анжуманда юздан ортиқ исломий ташкилотлар, шунингдек, Ислом давлатларининг ҳукумат аъзолари иштирок этишди.

Анжуманда глобаллашув жараёнида Ислом оламнинг ижтимоий-маданий муаммолари муҳокама қилинди. Шунингдек, динлараро мулоқот, тамаддунлараро алоқалар, мусулмон маданияти ўзига хосликлари, инсон ҳуқуқлари каби мавзулар ҳам анжуман кун тартибидан четда қолмади.

Islam.ru

Анжуманда Ўзбекистон мусулмонлари идораси таълим бўлими мудирини Жалолиддин Нуриддинов иштирок этди. (Тахририят.)

Илк бор мулоқот

Мусулмонлар билан мусулмон бўлмаган аҳоли вакиллари ўртасидаги самимий мулоқот туфайли Ислом дини ҳақидаги ёлгон тасавурлар осонликча тарқаб, асосизлиги ойдинлашди, деб ёзади “The Age” газети. Гап шундаки, бу ерда Австралия сиёсат ва сиёсий психология тадқиқот маркази ташаббуси билан уч кунлик миллий анжуман-мулоқот ўтказилди. “Ошкоралик руҳи ва ўзаро бир-бирини тушунишга бўлган иштиёқ шундай мулоқотга имкон туғдирди”, дейди анжуман иштирокчиси Лори Фергюсон.

Мазкур мулоқотда турли сиёсий ва диний гуруҳлар вакиллари бўлган 329 киши иштирок этган бўлса, улардан 40 нафари мусулмон эди.

Анжуман арафасида ўтказилган тадқиқот-сўровда австралияликлар орасида Ислом ва мусулмонлардан хавфсираш нисбатан кучли экани кузатилган эди. Аммо мусулмонлар ҳаёти, маданияти, эътиқоди мавзуидаги суҳбатлардан сўнг натижалар буткул ўзгарди. Мазкур анжуман Австралия мусулмонларига илк бор ўз ватандошлари билан очиқ-самимий суҳбатлашув имконини берди. “Энг муҳими мусулмонларнинг австралияликлар даврасида ўз муаммоларини муҳокама этишгани бўлди”, дейди Лори Фергюсон.

“Ислам для всех”

Дунёда энг баланд

Саудия Арабистони қироли Абдуллоҳ Макка шаҳрида, Масжидул Ҳаром ёнида соат ўрнатилган юксак минора қуриш тўғрисидаги фармонга имзо чекди. Соат 380 метр баландликда бўлиб, шаҳарга келувчиларга узоқ-узоқлардан ҳам кўриниб туради.

Дунёда энг катта ва энг баланд бу иншоотда соатлар кўрсаткичининг узунлиги

олтмиш беш метр, дақиқалар кўрсаткичи саксон метрли бўлади. Минора деворларига исломий меъморлик анъаналари асосида безак берилади.

ИНА

Жак Ширак таклифи

Франция президенти Жак Ширак Оврупа Иттифоқига аъзо давлатлар раҳбарларини Фаластин Мухториятига нисбатан чекловларни юмшатишга чақирди. Шу йил 8 февралда Макка шаҳрида ХАМАС ва ФАТХ ҳаракатлари ўртасида имзоланган келишувларни маъқуллаб, Франция президенти шундай қарорга келди.

Франция ташқи ишлар вазирлигининг расмий вакили Жан Батист Матси: “Биз Фаластин раҳбариятига муносабат, шунингдек, фаластинликларга ёрдам борасида ҳам эришилаётган янги натижаларни Оврупа Иттифоқида эътиборга олинишини истаймиз”, деди.

IslamOnline

Умар Хайём вино, ароқ куйчиси эмас

Таниқли тарихчилар Юлия ва Юрий Мизун улуғ шоир ва мутафаккир Умар Хайём (1048-1122) асло маст қилувчи ичкиликлар ва аёллар чиройининг куйчиси бўлмаган деган хулосага келишди. Анъанавий таржималарда улуғ шоир ҳақида ана шундай ёлғон тасаввур жуда бўрттириб кўрсатилар эди.

Оврупалик таржимонлар форсча “май” сўзини жуда юзаки тушунганлари, унинг тасаввуфий маъноларини англамаганлари боис шундай хатога йўл қўйишган. Бундай хато талқин этишни XIX аср ўрталарида инглиз таржимони Эдвард Фицжералд бошлаб берган эди.

Смоленскдаги “Русич” нашриёти Умар Хайём асарларини Иван Голубев таржимасида қайта нашр этди (2002). Ушбу нашрда илгари йўл қўйилган хатолар қисман бўлса ҳам тузатилган. Бундай ҳолат Румий, Ҳофиз, Низомий каби мутафаккир шоирлар асарлари таржималарининг сифати масаласини жиддий қайта кўриб чиқишга ундайди.

pravda.ru

Ҳамкорлик ривожланмоқда

Анқара шаҳрида Россия Ислом университети билан ИКТнинг Ислом тарихи ва маданияти бўйича халқаро тадқиқотлар маркази ўртасида ўзаро ҳамкорлик тўғрисида келишув имзоланди. Университет ректори Рафиқ Муҳамедшин айтишича, ҳозирдаёқ Сурия ва Иорданиядаги олий ўқув юртлари россиялик ўқитувчиларни малака ошириш курсларига қабул этишга тайёрдир.

Араб ва исломий тадқиқотлар маркази раҳбари Виталий Наумкин ИКТ қошидаги шартноманинг имзоланганини маълум қилди. “Бу ҳужжат, — деди у, — ИКТга аъзо мамлакатларда илмий изланишларимизни кенг тарғиб этиш, шунингдек, биргаликда анжуманлар ўтказиш, китоблар нашр этиш имконини беради”.

ИА Regions

Муносабатлар тикланди

Норвегия ва Швеция ҳукуматлари Оврупада биринчиларидан бўлиб Фаластин мухторияти билан муносабатларни тиклаши ҳақида маълум қилишди. Норвегия ташқи ишлар вазири Раймон Йохансон бош вазир Исмоил Хония билан учрашди. Швеция ташқи ишлар вазири Карл Билдет ҳам Фаластин раҳбарларидан Маҳмуд Аббос ва Зиёд Абу Амр билан учрашиш ниятида эканини билдирди.

Islam.ru

Шифокорлар ташаббуси

АҚШнинг Колумбия округидан бир гуруҳ мусулмон шифокорлар маҳаллий аҳолини текин тиббий кўриқдан ўтказишга ва даволаниш бўйича маслаҳатлар беришга қарор қилишди.

Уларнинг фикрига кўра, касалликларнинг олдини олиш бўйича тиббий кўрик жуда муҳим бўлиб, ҳаммада ҳам бунинг ҳақини тўлаш имкони йўқ. Шифохонада даволанишни эса айтмаса ҳам бўлади. Чунки АҚШда тиббий хизматлар жуда қиммат туради.

Шифокорлардан Мера Ахтар айтишича, бу тадбир мусулмонларнинг жамият ривожига холис ҳисса қўшиш ниятида яшаётганларини исботлайди.

Islam Online

МУБОРАК ХИРҚА

Истанбул шаҳридаги Тўпқопи музейида хирқаи шариф сақланаётган сандиқ

Аллоҳ таолога ҳамду санолар, Муҳаммад Пайғамбаримизга (алайҳиссалом) дуруду саловотлар бўлсин.

Бу кичик мақолада Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) муборак хирқалари, яъни туя жунидан тўқилган чакмонлари тарихи хусусида тўхталмоқчимиз*.

Маълумки, Сарвари Олам (алайҳиссалом) умрларининг охирида ҳазрати Умар ва ҳазрати Алига (розийаллоҳу анҳум) муборак хирқаларини Увайс Қаранийга (раҳматуллоҳи алайҳи) элтиб беришни васият қилганлар.

Омонатни қабул қилиб олган Увайс Қараний умрининг охиригача муборак хирқани асраб-авайлаб сақлайдилар. У кишининг вафотидан сўнг хирқа Маккаи мукаррамадаги Ҳиророга қўйилади. Кейинроқ Пай-

*Ушбу маълумот Афғонистонда дари тилида чоп этилган “Лашкаркошиҳои Аҳмадшоҳ Дуроний” китобининг 60—61-саҳифаларида келтирилган.

ғамбаримизнинг (алайҳиссалом) муборак вужудларини қучган, муаттар бўйларини ўзига сингдирган шариф хирқани Шайх Дўст Муҳаммад Бағдодга олиб кетади. Соҳибқирон Амир Темур даврида муборак хирқа Ислом динимизнинг қуввати дея шарафланган Бухоро шаҳрига келтирилади. Бу воқеа Бухоро шаҳрининг шавкатига шавкат

қўшиб, ҳақиқий мусулмон зиёратгоҳларидан бирига айланишига сабаб бўлди. Амир Темур бобомиз бошқараётган мамлакат қудрати ортиб, обрўйи янада юксалди.

Кўплаб зафарларга, хоссатан, исломий имон-эътиқоднинг мустаҳкамланишига сабаб бўлган муборак хирқа салкам бир аср Бухорои шарифда сақланди.

Ҳижрий 1181-1182 йилда Афғонистон ҳукмдори Аҳмад шоҳ Дуроний Туркистоннинг Жайхун ортидаги музофотларини забт этиш учун 60 мингдан зиёд қўшин тўплаб, вазир Шоҳ Валихон бошчилигида Амударёнинг шимолига юборади. Ўша даврда бу ўлкалар аҳолисини асосан ҳазаралар ташкил этар эди.

Афғонистон қўшини олдин Балх ва Бадахшонни забт этишга азм қилади. Бундан хабар топган Бухоро амири Шоҳ Муродбек Балх ва Бадахшон аҳолисига ёрдам қўлини чўзиб, йигирма мингга яқин қўшинни чегара яқинидаги Қарши шаҳрига жўнатади.

Шу вақтда Аҳмад шоҳ Дуроний чопар юбориб, ё Афғонистон ҳудудини Амударёгача кенгайтириш ёки муборак хирқани Афғонистонга бериш шартини қўяди. Шу икки шартнинг бирига рози бўлинмаса, Бухорога юриш бошланиши муқаррар эди.

Бухоро амири мусулмонлар орасида низо ва урушларнинг олдини олиш мақсадида, уларнинг тинч-тотув ва ҳамжиҳатликда яшашларини ҳисобга олиб, шартни қабул қилади. Яъни, Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) муборак хирқаларини афғон биродарига тақдим этишга қарор қилади. Душман бўлиб келган қўшин муборак хирқа шарофати билан дўст-биродарга айланди. Улар назр-ниёзлар билан Бухорои шарифга кириб, табаррук хирқани зиёрат қилишади. Сўнг уни олиб, Қандаҳор йўлига чиқишади.

Хирқа ортидан (баъзи манбаларда 420 нафар, баъзиларида ундан ҳам кўп) олиму уламо, мавлавийлар, эшону домлалар карвонга эргашадилар. Карвон Балх ва Бадахшондан ўтиб, Кобулнинг Алиобод даҳасига қўнади. Муборак хирқа катта қора тош устида бир ҳафта туради. Шу вақт мобайнида бутун шаҳар аҳолиси хирқани зиёрат қилиш бахтига муяссар бўлади. Шундан сўнг карвон яна Қандаҳор сари йўл олади.

Бу баракотли хирқа ҳозир Туркиянинг Истанбул шаҳрида Тўпқопи музейида сақланаётган хирқа деб тахмин қилинади.

Абдуллоҳ ТОШҚИН
тайёрлади.

— *Домла, зиёратига ошиқиб келинадиган Занги ота мажмуасидамиз. Шу боис даставвал зиёрат одоблари ҳақида гапирсангиз.*

— Бисмиллаҳир раҳмонир раҳим. Очиғи, ўзим ҳам бу ҳақда кўп ўйлайман. Бомдодга келганимда илк учрашадиган, қайтаётганда кўзим тушадиган кишиларнинг аксарияти зиёратчилар бўлади. Таассуфки, ҳамма зиёратчилар ҳам зиёрат одобидан хабардор деб бўлмайди. Шу боис мухтасаргина зиёрат

Курбонали Турсунов 1963 йили Ургут туманидаги Вағашти қишлоғида туғилган. Бухородаги Мир Араб мадрасасида, Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислоҳ Олий маъҳадида таҳсил олган. Самарқанд шаҳридаги Хожа Аҳрор Валий мадрасасида мударрис, кейинчалик мударрис, Мир Араб мадрасасида ҳам мударрис бўлиб ишлади. 2000—2004 йиллар Ўзбекистон мусулмонлари идораси мухтасиблик бўлимини бошқарди. 2004 йилдан буён ЎМнинг Тошкент вилоятидаги вакилидир.

МЎМИН МЎМИНГА

Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Тошкент вилоятидаги

одоблари ҳақида эслатсак, албатта фойдали бўлади.

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қиладилар: “Қабрларни зиёрат қилингиз, чунки у сизга охиратни эслатади”.

Аввало, зиёратга борган ҳар бир киши ниятини тўғриламоғи, марҳум ким бўлишидан қатъи назар, холис Аллоҳ учун уни зиёрат қилмоғи жоиз. Бирон-бир тилаги бўлса ҳам, ёлғиз Аллоҳдан сўрамоғи лозим.

Зиёрат пайтида таҳоратли бўлиши суннатдир. Бу пайтда дунё ташвишларини унутиб, охират ўйланилади.

Зиёратгоҳда виқор билан, гоят сокин, вазмин юрилади. Беҳуда ва баланд овозда сўзланмайди. Эҳтиёж бўлса, зарурий сўзларни оҳиста ва адаб билан гапирилади.

Қабрни сийпаш, ушлаш ва

ўпишдан қаттиқ сақланиш керак.

Аввало қабристон аҳлига салом берилади. Қабристон ёнидан ўтишда ҳам салом бериш яхши амаллардан. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қиладилар: “Ким бирор қабр ёнидан ўтаётиб, қабр аҳлига салом берса, худди дунёда бўлганидек, майит уни эшитади ва саломига алик олади”. Шу боис ҳам ҳазрати Ибн Умар (розийаллоҳу анҳу) бирор қабр ёнидан ўтсалар, албатта салом бериб ўтардилар.

Занги ота мақбараларидек гавжум зиёратгоҳларда бошқаларга ҳам тезроқ навбат бериш одобдандир. Зиёратга пойабзалини ечиб кириш суннатдир. Қабрни босмаслик лозим, чунки қабр усти майитнинг ҳаққи.

Зиёратдан беҳад сокин, вазмин ҳолатда қайтиш лозим.

— *Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) ўғит берадилар: “Мўмин бир-бирини суяб турган бино каби мўминга суянчиқдир” (Бухорий ривояти). Йилимиз “Ижтимоий ҳимоя йили” деб аталиб, бир-биримизга суянчиқ бўлиш, муҳтожларни қўллаб-қувватлаш бурчимиз эканига давлат миқёсида эътибор қаратилди. Бу борада Тошкент вилоятидаги жомеъ масжидларда қандай ишлар олиб бориляпти?*

— Аллоҳ таоло айтади: “Таомни суйиб турсалар-да, (ўзлари емасдан) мискин, етим ва асирларни едирурлар. (Улар айтурлар): “Бизлар сизларни фақат Аллоҳ учун таомлантирурмиз. Сизлардан (бу иш учун) бирон мукофот ва миннатдорлик кутмасмиз” (Инсон, 8—9). Жаноби Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қиладилар: “То мўмин бўлмагунча жаннатга

кирмайсизлар, то бир-бирларингизга меҳр-мурувватли бўлмагунларингизча мўмин бўла олмайсизлар”. Албатта, боқувчисини йўқотганларга, етим, кам таъминланган, муҳтож кишиларга ёрдам кўрсатиш, ҳолларидан хабар олиш мўминга хос фазилатлардан.

Улуғ саҳоба, Абдуллоҳ ибн Умар (розийаллоҳу анҳу) Расулulloҳнинг энг яқин кишиларидан бўлган. Ойиша онамиздан (розийаллоҳу анҳо) қилинган риво-

рига газмолларни ташлаб, уларни ҳам тарқатиб уйга қайтдилар”, деб воқеадан хабардор этади.

Вилоятимизда фаолият кўрсатаётган 221 та жомеъ масжидларимиз атрофидаги маҳаллаларда ҳам ижтимоий ҳимояга муҳтож, кам таъминланган оилалар, беморлар бор. Буларга ўтган йиллар ҳам имкон қадар кўмак бериб келинган. Йил бошида маҳалла оқсоқоллари, фуқоролик йиғинлари фаоллари ёрдамида муҳтожлар-

жаннатда мана бундай бўлади”, дедилар кўрсаткич ва ўрта бармоқларини бир тутиб (*Бухорий, Термизий ва Абу Довуд ривояти*).

— **Фурсатдан фойдаланиб, журналимизга тилак ва таклифларингизни сўрамоқчиман.**

— Журнал қизиқиб ўқилаётганини обуначилари йилдан-йилга кўпаяётганидан ҳам билса бўлади. Бир ўқувчи сифатида мақолалари савияси ўсиб бораётганини айтишим мумкин. Бироқ журнал бундан ҳам яхшироқ чиқишини истайман.

Бой, ибратли тарихимиз бор. Бизнинг диёрларда жуда кўп буюк олимлар, мутафаккирлар, азиз-авлиёлар ўтишган. Уларнинг ҳаётини билиш бизларни ҳам ишга хайрли ишларга ундайди. Мазкур мавзуда туркум-туркум, хилма-хил мақолалар кўпроқ бериб борилса, элимиз яна ҳам маърифатлироқ бўлади.

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ
суҳбатлашди.

СУЯНЧИҚДИР

вакили Курбонали Турсунов билан суҳбат

ятда айтилишича, ҳар ишда Расулulloҳга эргашишда Абдуллоҳ ибн Умарга етадигани йўқ эди. У зот ҳам доимо етим-есир, камбағалларни хурсанд қилиш пайида бўлар эди. Бой бўлишидан ташқари идорачиликдаги масъул вазифани адо этгани боис тўрт минг дирҳам маош оларди. Кунлардан бирида шундай бадавлат ва юқори маошли кишининг бозордан ўз отига сомонни қарзга олаётганига гувоҳ бўлишади. Буни кўриб ҳайрон қолган саҳоба у кишининг уйларига келиб, оилаларидан кечагина Абдуллоҳ тўрт минг дирҳам ва бир қанча духобани маош сифатида олганини айтиб, қайга сарфлаганига қизиқади. Шунда аёллари: “Хожамиз маошларини бевабечораларга тарқатиб бермагунча уйқулар келмади, дирҳамлар тугагач, елкала-

нинг рўйхатларини олдик. Ҳар бир ойда бу борада амалга оширилган ишлар сарҳисоб қилиб борилмоқда.

Яқинда туман ҳокимиятида бир тадбир уюштирилиб, унда кам таъминланган, боқувчисини йўқотган оилаларга моддий-маънавий ёрдам кўрсатиш масаласи кўрилди. Бу хайрли ишга биз ҳам муносиб ҳисса қўшамиз, албатта. Занги ота зиёратгоҳи ва жомеъ масжиди томонидан йилнинг ўтган уч ойи давомида беш миллион сўмдан ортиқ маблағ ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлганларга инъом этилди.

Бундай ёрдамлар вилоятимизнинг Янгийўл, Тошкент, Ўрта Чирчиқ каби аксарият туман жомеъ масжидлари оталиғида ҳам қилинаётир.

Пайгамбаримиз (алайҳиссалом): “Мен ва етимни ўз қафиллигига олган киши

чичимеклар қисиб чиқарди. Чичимеклар салтанати ҳам узоққа бормади, ўз навбатида ўрнини ацтек қабилалирига бўшатиб берди.

Милоднинг 1521 йили Э. Кортес бошчилигидаги испан босқинчилари мамлакатни тўла эгаллаб олиш-

ния ва Техас Мексикадан ажраб чиқиб, ўзларини мустақил республикалар деб эълон қилишди. АҚШ билан бўлган уруш (1846-1848)дан кейин Мексика Рио-Гранде дарёсидан шимолдаги ерларидан ҳам ажради.

1961 йили Франция кўшинлари Мексикани халқаро заёмлар бўйича қарзини тўлашни кечиктиргани баҳонасида босиб олди. Аммо олти йиллик ҳарбий

МЕКСИКА ҚУШМА ШТАТЛАРИ

Шимолий Америка қитъасида жойлашган бу йирик мамлакатнинг тарихи жуда қадим замонларга бориб тақалади. Ҳозирги Мексика замида бундан тўрт-тўрт ярим минг йиллар муқаддам ҳам одамлар яшаган. Милоддан аввалги 1500-600 йилларда бу ерда олмекларнинг ҳазораси гуллаб-яшнаган. Милоднинг тўртинчи асрига келиб Мексикада майялар империяси ташкил топди ва у олтинчи-саккизинчи асрларда тараққиётнинг олтин палласига етди. Юз йиллардан сўнг мамлакатнинг каттагина қисмини талтеклар эгаллаб олишди. Кейин уларни

Майдони: 1.958.201 кв.км.
Аҳолиси: 99 миллион 600 минг киши.

Пойтахти: Мехико шаҳри
Тузumi: федератив республика
Давлат бошлиғи: президент
Маъмурий тузилиши: 31 штат ва пойтахт федерал округи

Йирик шаҳарлари: Гвадалахара, Монтеррей, Пуэбла, Леон
Пул бирлиги: янги песо.

ди. Ўн беш йилдан кейин Мексика “Янги Испания вице-қироллиги” деб атала бошлади. Ўн тўққизинчи аср бошларида испан босқинчиларига қарши озодлик ҳаракати бошланиб кетди. 1821 йилда Мексика империяси мустақиллиги эълон қилинди. Орадан уч йил ўтиб, у республикага айланди. Кўп ўтмай Калифор-

тўқнашувлар француз кўшинларининг мағлубияти билан туғади. АҚШ қўллаб-қувватлаган Мексика инқилобининг қонли воқеаларидан сўнг 1917 йилда Мексикада демократия барқарорлигини кафолатловчи янги конституция қабул қилинди. 1928 йилдан буён ҳокимиятни Конституциявий инқилоб партияси бошқариб келяпти.

Мексика Лотин Америкаси мамлакатлари орасида иқтисоди анча ривожланган ўлкалардан саналади ва Бразилия, Аргентина билан бирга “индустриал мамлакатлар учлиги”ни ташкил этади. Мексика замини нефт, табиий газ, тошкўмир, кумуш, олтин, мис, кўрғошин, рух, олтингургурт, марганец каби фойдали қазилмаларга бой. У нефт захиралари бўйича дунёда тўртинчи ўринда туради. Саноатнинг нефт ва нефт кимёси, машинасозлик, кончилик, металлсозлик, кимё, тўқимачилик, озик-овқат тармоқлари анча ривожланган. Қишлоқ хўжалигида маккажўхори, буғ-

дой, шоли, қаҳва, шакарқамиш, пахта етиштирилади. Чорвачилик ва балиқчилик ҳам тараққий этган. Сайёҳлик мамлакат хазинасига катта даромад келтиради.

Четга асосан нефт ва унинг маҳсулотлари, шунингдек, автомобиллар моторлари, электр ва маиший буюмлар, сабзавот, қаҳва, пахта, ўғит чиқаради. Хориждан эса машина ва транспорт ускуналари, пўлат, темир, кимё маҳсулотлари харид қилади. Асосан АҚШ, Канада, Бразилия, Япония, Оврупа Иттифоқи мамлакатлари билан ҳамкорлик ўрнатган.

Мамлакат аҳолисининг олти миш фоизини метислар, ўттиз фоизини ҳиндулар, қолганини оврупаликлар ташкил этади. Бу эса мамлакатнинг ижтимоий-маданий ҳаётига ўз таъсирини ўтказган. Аҳолининг асосий қисми насронийликнинг католик мазҳабига эътиқод қилади. Майя ва ацтекларнинг қадимий ҳазораси ёдгорликлари яхши сақланиб қолган. Кўҳна шаҳарларнинг харобалари, сон-саноксиз ибодатхона ва қалъалар, қирқ тоннали тошдан ясалган Қуёш соати каби осори-атиқалар минглаб сайёҳларни ўзига чорлайди.

Кейинги пайтларда мамлакатда мусулмонлар сони кўпайиб, Ислом динига қизиқиш кучаймоқда. Тарих шоҳидлик беришича, 1492 йилда Испанияда Фарнота амирлиги кулагач, салибчилар испан заминида Ислом изини йўқотишга ҳарчанд уринишмасин, Мексикага испан босқинчиларнинг тили ва маданияти орқали араб-мусулмон ҳазораси ва қадриятлари ҳам кириб келган эди. Мексикага XVI асрда кўчиб келган

испан муҳожирлари орасида оммавий қиргиндан қўрқиб мўминлигини яширган кишилар ҳам бўлган. Ўтган аср бошларида Яқин Шарқдан, хусусан Сурия ва Ливандан кўплаб мусулмонларнинг кўчиб келиши туфайли ҳам мусулмон жамоаси кенгайди.

1524 йилги Испания босқинидан сўнг испан миссионерлари мамлакат туб аҳолисини насроний динига киритган эди. Тақдир “ҳазили”ни қарангки, 1995 йили майя ҳиндуларига Ислом ҳақида, Исо (алайҳиссалом) Аллоҳнинг ўғли эмас, балки пайгамбари экани тўғрисида, Аллоҳнинг ҳақ каломи Курьон экани ҳақида гапириб берган киши ҳам испан бўлди. Фарноталик мусулмон Аурелиано Перез Ируела даъватидан сўнг цоциллар юрти Сан Хуан Чамулада мусулмонлар сони кескин ортиб кетди.

Ўн йил аввал 20 миллионли Мехикода бирорта ҳам масжид йўқ эди. Бундан йигирма йилча муқаддам Исломни қабул қилган Марк (Умар) Вестон 1995 йили Мексика пойтахтида Ислом маданият маркази ташкил этди. Сўнгги беш йил ичида 200 дан гортиқ мексикалик мусулмон бўлди. Ҳозирги пайтда мамла-

кат мусулмонларининг сони 20 мингдан ортади. Сан Хуан Чамула шаҳрида Курьон ўқитиш мадрасаси ҳам очилган.

Тўғри, аҳолиси юз миллионга етай деб қолган мамлакат учун бу рақамлар оздай туюлади. Лекин Ислом динининг Мексикада кенг ёйилишига катта имкониятлар бор. Халқаро молия жамғармалари найранглари туфайли иқтисодий аҳволи тобора ёмонлашаётган аҳолининг катта қатлами нажот ва таскинни Исломдан топяпти. Мексиканинг афсонавий майя халқи Исломга кўпроқ мурожаат қилмоқда. Аҳолисининг мутлақ кўпчилиги католик бўлган Мексиканинг Монтеррей, Мехико, Торреоне, Гвадалахара, Сан-Кристобал каби шаҳарларида масжидлардан янграган азон қадимий тарих ва бой маданиятга эга мексикаликларни дунё ва охират саодатига чорламоқда.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

1. “Страны мира”. Справочник. М., 2003. 494-97 стр.
2. Атлас мира. Справочник. Москва, 2003 г., 77-стр.
3. Интернет сайтлари маълумотлари.

УСОМА ИБН ЗАЙД

“Усоманинг отаси Расулulloҳга отангдан кўра сеvimлироқ эди. Ўзи эса у зотга сeндан кўра сеvimлироқдир”.
(Ҳазрати Умарнинг ўғлига айтганлари)

Ҳижратга қадар Маккада Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) ва саҳобалар Қурайш мушрикларидан кўп озор-азиятлар чекишар эди. Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) қи-йинчиликларни мардона кўтарар, мусибатларга сабр қилар эдилар.

Бундай оғир бир пайтда ҳаётларида қувонч нурлари ҳам порлади. Бир куни у зотга Умму Айманнинг ўғил фарзанд кўрганини айтишди. Суюнганларидан муборак юзлари ёришди, чехраларида шодлик барқ урди. Расулulloҳга хурсандчилик олиб келган бахтли чақалоққа “Усома” деб исм беришди.

Боланинг онаси “Умму Айман” кунясини олган Барака ал-Ҳабаший Расулulloҳнинг (соллalloҳу алайҳи ва саллам) оналари Омина бинти Ваҳбнинг хизматчиси эди. Болалик йиллари Пайғамбаримизни тарбиялаган ва катта қилган, у зотга дунёни танитган Умму Айман Расулulloҳни (соллalloҳу алайҳи ва саллам) жуда яхши кўрарди ва тасдиқ этарди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) кўпинча: “У онамдан сўнг иккинчи онам ва аҳли байтимдан қолган ёдгорлигимдир”, дер эдилар.

Усоманинг отаси эса Расулulloҳнинг (соллalloҳу алайҳи ва саллам) рисолатдан олдин яхши кўриб асраб олган ўғиллари, сирдошлари Зайд ибн Ҳорисадир.

Мусулмонлар бошқа чақалоқлар туғилганида бу каби қувонишмаган! Бу бахтли чақалоққа “Суюклининг суюкли ўғли” деб лақаб кўйишди. Бу асло муболаға эмас эди. Ҳақиқатан Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) уни кўп яхши кўрар эдилар. Усома Расулulloҳнинг неваралари Ҳасан (розийаллоҳу анҳу) билан жуда яқин эди. Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) бу икковларини бирдек яхши кўрардилар, уларни бағирларига босиб: “Аллоҳим, мен буларни яхши кўраман, сен ҳам буларни яхши кўргин!” деб дуо қилардилар. Бир куни Усома остонада қоқилиб, пешонасини ёриб олади. Жароҳатидан қон оқа бошлаган кезде у зотнинг ўзлари оқётган қонни артадилар ва ширин сўзлар билан уни юпатадилар.

Қурайш ашрафларидан Ханиш ибн Хизом Расулulloҳга (соллalloҳу алайҳи ва саллам) Ямандан эллик минг олтин динорга сотиб

олинган, ўша юрт подшоҳларидан бирига тегишли қимматбаҳо кийимни совға қилади. Бу кийимни жума куни бир марта киядиларда, сўнг Усомага бериб юбордилар.

Усома гўзал ахлоқ ва яхши хислатлар эгаси бўлиб вояга етди. У заковатли, шижоатли, одамларга дўст ва Аллоҳни яхши кўрадиган, тақводор инсон эди.

Ухуд кунида Усома бир неча саҳобанинг болалари билан урушга бормоқчи бўлди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёши кичикларни қайтариб юбордилар. Улар ичида Усома ҳам бор эди. Бу имкониятдан маҳрум бўлгани учун унинг кўзлари ёшга тўлган эди.

Усома ҳали ўн саккизга кирмаган чоғида отасининг фожиали ўлимини кўрди. Бу фожа унинг руҳиятини синдирмади. Балки у Жаъфар ибн Абу Толибга ёрдамга ошиқди. У ҳам фожиали ўлим топгач, Абдуллоҳ ибн Равоҳа ёнида бўлди. У ҳам вафот этгач, Холид ибн Валид румликлар чангалидан қўшинни қутқаришга эришгунича майдондан чиқиб кетмади.

* * *

Усома отасининг пок жасадини Шом чегараларида қолдириб, Мадинага қайтди. Хижратнинг ўнинчи йили яна қўшин тузилди. Унинг таркибида Абу Бакр, Умар, Саъд ибн Абу Ваққос, Абу Убайда ва бошқа ёши улуг саҳобалар бор эди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) Усома ибн Зайдни кўмондон қилиб тайинладилар. У ҳали йигирма ёшда эди. Балқо ва Даровий қалъаси чегарасигача бошлаб боришни буюрдилар. Қўшин тайёр бўлиши билан Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бетоб бўлиб қолдилар. Бетобликлари кучайгач, қўшин у зотнинг аҳволлари яхшиланишини кутиб, юришдан тўхтаб қолди.

Усома айтади: “Аллоҳ расулининг касаллари оғирлашгач, бир неча одам билан хузурларига кирдик. Касалликларининг оғирлиги ва шиддатидан инграётганларини кўрдим. Аввалига қўлларини самога кўтардилар, сўнг мен томонга қарадилар. Шунда мени чақираётганларини англадим”.

Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) вафотларидан кейин кўп ўтмай ҳазрати Абу Бакрга байъат берилди. У киши Усомага йўлга чиқишини буюрдилар. Лекин ансорлардан бир неча йигит юришни кечиктиришни талаб қилди. Улар Умар ибн Хаттобга: “Агар талабимиздан бош тортадиган бўлса, Усома ўрнига ёши каттароқ

бир кишини тайинлашини етказгин”, дейишди.

Абу Бакр ҳазрати Умардан ансорларнинг бу гапини эшитишлари биланоқ ўринларидан турдилар, ғазабланиб: “Отанг сени йўқотгур Умар, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тайин қилган кишини ишдан олиб ташлашимни буюряпсанми? Аллоҳга қасамки, асло бундай бўлмайди”, дедилар.

Ёш кўмондон қўшин билан йўлга чиққанида Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) халифалари пиёда, Усома эса отда кетаётган эди. Хижолат бўлган Усома деди: “Сиз ё отга мининг, ё мен ҳам яёв бўлиб олай”. Абу Бакр: “Сен яёв бўлмайсан, мен ҳам отга минмайман. Аллоҳ йўлида бир неча қадам пиёда юрсам, нима қилибди?” деб жавоб бердилар. Йўлда кетаётганларида Абу Бакр Усомага: “Сенга Аллоҳнинг динини, омонатини ва ишингда юмшоқ, яхши муомалали бўлишни ишониб топширяпман ва Аллоҳнинг расули сенга буюрган ишни бажаришингни васият қиламан”, дедилар. Сўнг унга энгашиб: “Агар менга ёрдам беришни истасанг, Умарнинг мен билан қолишига изн бер”, дедилар. Усома ҳазрати Умарнинг қолишларига изн берди.

Усома бутун ҳаётини мусулмонларнинг эҳтироми ва севгисига муносиб тарзда яшайди. Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) Усомага ўғли Абдуллоҳ ибн Умардан каттароқ маош тайинлаган эдилар. Шунда Абдуллоҳ отаси Ҳазрати Умарга: “Эй отажон, Усомага тўрт минг, менга эса уч минг тайинлабсиз. Унинг отаси сиздан кўра кўпроқ фазл эгаси эмас эди ва у ҳам мenden кўра кўпроқ фазл эгаси эмасдир”, дейди. Ҳазрати Умар: “Кўп нарсани йўқотибсан. Унинг отаси Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сенинг отангдан кўра севимлироқ эди. Ўзи эса сендан кўра у зотга севимлироқдир”. Абдуллоҳ бундан сўнг ўзига берилган улушга рози бўлди. Ҳазрати Умар Усомани учратган пайтда: “Марҳабо, эй амирим!” деб, эҳтиром кўрсатарди. Бу гапни эшитганлар ажабланишса: “Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уни менга амир қилиб тайинлаганлар”, дер эдилар.

Исломи динимиз тарихи саҳобалардан кўра улугроқ, комилроқ ва устунроқ инсонларни билмайди.

Юлдуз КОМИЛ
таржимаси

Марғилон шаҳрининг юбилейи баҳонасида унинг табаррук тарихий жойлари, ажойиб одамлари ҳақидаги хотираларимни “Тарихнинг бир саҳифаси” деб атадим. Хотира лавҳаларидан бир улушни “Ҳидоят” ўқувчиларига илдиним.

ТАРИХНИНГ БИР САҲИФАСИ

Кунчиқар томонда

“Кўқонлик” деб номланган мўъжаз қишлоқ Марғилоннинг кунчиқар томонида, эски Шаҳрихон йўлида жойлашган. Аҳолиси кам бўлса-да, жудаям обод, тароватли, файзли қишлоқ. Масжиди, саройи, меҳмонхонаси, гузар ёнидаги ҳовузи, каттакон садақайроғочи қишлоқ кўркига кўрк қўшган.

“Кўқонлик” қишлоғининг кунботар томонида эса Шомирза қишлоғи бор. Икки қишлоқнинг ораси бир ярим чақиримли йўл. Шомирза нисбатан катта қишлоқ. Бу ерда тарихий тепалик бор. Баландлиги бир терак бўйидан зиёда. Кексаларнинг айтишларича, бу тепаликни мўғуллар барпо қилган экан. Ўша замонларда Муғтепа деб номланган. Кейинчалик бир улуг зот шу тепаликка дафн этилгач, қишлоқ “Шомирза” (“Шоҳмирза”) деб аталган экан.

Кўқонлик қишлоғининг бундай номланиши сабабини маҳалла оқсоқоли раҳматли мулла Абдураҳим бобо қуйидагича шарҳ қилган:

— Кўқон шаҳри яқинидаги Бачқир қишлоғидан икки на-

фар йигит икки юз эллик йил аввал шу ерга келиб чоракор бўлиб ишлаган. Тубжой аҳоли ана шу деҳқон йигитларга нисбат бериб, қишлоқни “Кўқонлик” деб атай бошлагани айтилади.

Кўқонликдан Жарилтерақ орқали ўтган тўғри йўл Марғилоннинг Хўжапорсо гузари, Тешикоғзи мавзеи орқали Ўрдага олиб борган. Ёзёвон йўли қурилгач, бу йўл арава йўли бўлиб қолди. Колхоз маркази Бўстондан Варзакка кўчгач, Қоратепа йўли билан Каптарлимосор орқали ҳам шаҳарга кирилади бошлаган.

“Каптарлимосор” деб номланган гузар Марғилон шаҳрининг машҳур гузарларидан. Уни “Пурисиддиқ” деб ҳам аташади. Мозор жуда қадимий бўлиб, араб фотиҳларидан икки киши шу жойга дафн қилинган. Мозор ҳозирги кунда яхши сақланган. Устига қурилган бино, мўъжазгина масжид ва жуда гўзал минораси ҳам бор. Шуниси эътиборлики, Ислом оламида машҳур бўлган атоқли фақиҳ, “Ҳидоя” муаллифи Бурҳониддин Марғиноний ана шу маҳаллада истиқомат қилганлар.

Шунинг учун у зотга атаб қурилган кичик хужра — чилла-хона ҳозиргача зиёратгоҳ бўлиб келади.

Дуонинг ижобати

1970 йилнинг ёзи эди. Таътил сабабли онаҳовлимдаман. Бир гуруҳ дўстларим хонадонимизга ташриф буюришди. Самимий суҳбат охирида бир нарсани илтимос қилишди: “Собиржон, эшитдик, муфтий Зиёуддинхон ҳазратлари Жалолобод шаҳридаги “Чашмаи Айюб” масканида дам олаётган эканлар. Сиз билан бирга ўша жойга бориб, ҳазратни тўйга таклиф қилсак”.

...Бордик. Ҳам зиёрат бўлди, ҳам таклиф билдирилди. Зиёуддин ибн Эшон Бобохон ҳазратларининг вақтларига қараб тўй куни белгиланди.

Ҳазратни тўйга, Марғилонга олиб келаётганимизда шаҳарга киришда: “Каптарлимосорни зиёрат қилсак”, деб қолдилар. Зиёрат Қуръон тиловати билан бошланди. Сўнг муфтий ҳазратлари махзун аҳволда, ўша ерда ётган буюк зотлар ҳақида сўзладилар ва биз билмас маълумотларни айтдилар. Улар ҳаққига

қилган дуолари охирида: “Ушбу жой фақат халқ томонидан эмас, иншааллоҳ, расмий ҳукумат томонидан ҳам эътиборга олинар, шундай табаррук жойнинг ёнгинасида мол бозорининг борлиги жуда ачинарли ҳолдир” дедилар.

Марғилоннинг 2000 йиллиги муносабати билан ўша мол борози кўчибди деб эшитдим, устознинг дилдан билдирган тилаклари ижобат бўлибди, дея Аллоҳ таолога ҳамдлар айтдим.

Раҳматли қиблагоҳимнинг зикр қилишларича, Марғилоннинг ўн икки дарвозаси бўлиб, бомдодга азон айтилганида ҳаммаси очилиб, хуфтондан кейин ёпиб қўйилар экан. Ҳар қайси дарвозанинг ўз номи бўлган. Баҳрин дарвозасидан Наманган сари. Хожাপорсодан Шаҳрихонга, Каптарлимозордан Қува сари кетилган.

Каптарлимозор зиёратгоҳининг Самарқанддаги Шоҳизинда зиёратгоҳига ўхшаш томонлари бор. Шоҳизинда даҳмаси Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) жиянлари Қусам ибн Аббос номлари билан боғлиқ. Каптарлимозордаги “Пури Сиддиқ”

даҳмаси биринчи халифа Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқнинг набираси Шоҳ Фозил номи билан машҳурдир. “Пур” сўзи “набира” маъносини англатади.

Марғилондаги “Хожаэғиз”, “Хастимооз” зиёратгоҳлари ҳам ана шу саркардалар номи билан юритилади. Ҳозирда машҳур зиёратгоҳдаги тошларга битилган арабий хатлар ўқилса, саҳобаларнинг номлари ва ёшларини билиб олиш мумкин.

Марғилондаги Чуқур мадрасаси ҳозир бузилиб кетган, лекин мана шу мадраса жойлашган маҳалла “Подшоҳ Искандар” деб аталиб келмоқда. Ривоятларнинг бирида келтирилишича, Искандар подшоҳ водийга келган пайтида бу ерлар тўқайзор бўлиб, ерли аҳоли Искандарга тухфа сифатида пиширилган товук билан нон олиб чиққан экан. Подшоҳга таом манзур бўлгани учун “мурғу нон” деган экан. Шаҳарнинг номи ҳам шундан келиб чиққан, дейишади.

Марғилон шаҳрининг қутлуғ ёши байрам қилинаётган айни кунларда бу зиёратгоҳлар обод бўлиб,

Ислом ёйилишида фидойилик кўрсатганларнинг тарихи ўрганилаётгани улуғларимиз дуоси ижобатидандир.

Саховат

Қўшнимиз Маҳмуджон мисгар Марғилон бозори ҳақида кўп ҳикоя қилар эди. Бозорнинг мисгарлик растасини алоҳида тилга олар эди:

— Бозорнинг мисгарлик растаси гумбазли бўлган. Қатор дўконларда мистовоқ-обдастаю бошқа рўзгор буюмлари терилиб турарди. Мисгарларнинг ўзлари ҳам айвонларда турли идишларга ишлов бериб ўтиришар эди. Устозим Нормат мисгар ана шу растанинг оқсоқоли эдилар.

“Нормат устанинг ҳовлиси мисгарлик растаси ёнидаги Узунҳовуз маҳалласи билан Ширмонпазлик маҳалласига туташган жойдаги Уста Ортиқ маҳалласида бўлган. Ҳовлининг ички ва ташқи қисмларидаги дўконларда хунармандлар иш билан банд бўлишган. Шунингдек, Нормат мисгарнинг Қўқонлик қишлоғида боғ-роғи, ер-сувлари бўлган, барчасини ўзи тасарруф қиларди”, деб оиладаги катталар тез-тез гапириб беришарди.

Сўфилар қишлоғида яшаган дадамнинг холаваччаси Мирзамат отанинг айтишича, Нормат мисгар жуда саховатли бўлиб, Қўқонлик ва Бўстон қишлоқларини обод қилишда катта ҳисса қўшган. Ариқлар қавлатиб, янги ерлар очган, аҳолига ичимлик суви сақлаш учун ҳовуз ва қудуқлар қаздирган экан.

Нормат устанинг ёши улғайган бўлса-да, ҳаж сафарига тайёргарлик кўра бошлайди. Мерос-

хўрларга ер-сув, ҳовли-жой ва дўконларни хатлаб беради. Яна ўзи яшаб турган Уста Ортиқ маҳалласида кичик бир хонақоҳ ва Кўқонлик қишлоғида хонақоҳ, айвон, карвонсарой қурдиради.

У замонларда ҳаж сафарига борувчилар бир неча ойлаб йўл юришарди. Сафарлар риёзат билан, ўта машаққатли ўтган. Бўлажак ҳожилар бошларидан турли ҳодисаларни ўтказишган.

Кейинчалик Мирзамат бобо Нормат устанинг сафар чоғидаги саргузаштларидан қариндошларга қуйидагиларни сўзлаб берганлар:

— Бизнинг ўлкадан ҳаж сафарига отланганлар сув йўли билан, яъни Қора денгиз орқали, Ўрта ер денгизи билан Қизил денгизга чиқишар экан. Нормат мисгар ҳам хотини билан Одесса портида кемага, ўтириш учун навбат кутиб турганларида кемадаги жойлар тўлиб, унга чиқариш тўхтатилади. Шу пайт кемадаги бир ўрис киши мисгарни таниб қолади. “Марғилонлик мисгар, бу ёққа кел!” деб чақира бошлайди. Кема эшиги очилиб, унга эсон-омон жойлашишади.

Ўша ўрис бир пайтлар Марғилонга меҳмонга келганида қозон харид қилмоқчи бўлиб бозорда Нормат мисгарга мурожат қилган ва ўшанда уста меҳмондўстликни жойига қўйган экан. Нормат мисгарнинг ҳаж сафари ҳижрий 1328 (милодий 1910) йилга тўғри келади.

Нормат ҳожининг яна бир фазилати кўпчиликнинг хотирида қолган. Ширмонпазлик маҳалласи оқсоқоли Ғиёсхон ота мени бир маросим баҳонасида хонадонига таклиф қилди. 1983 йилнинг Робий-ул аввал ойи эди. Мавлуди шариф ўқилди. Меҳмонхонани тўлдириб нуро-

ний отахонлар ўлтиришибди. Ёшлар хизматда. Ғиёсхон ота жамоатга юзланиб бундай сўз бошлади:

“Ёшим саксондан ўтди. Шу хонадонда туғилганман. Сизларга бир воқеани эслатиб қўймоқчи эдим. Ёшлик давримизда мулла Охунжон домла деган ён қўшнимиз бор эди, уни “мактабдор домла” дейишарди. Николай даврида аксари мактаблар хусусий бўлиб, мадрасагача бўлган ибтидоий таълимни болалар ана шу мактабларда олишган. Биз ўтирган меҳмонхона ва ён қўшнимизнинг ҳовлиси ўрни мактаб бўлган. Мен ҳам шу ерда ўқиб, савод чиқарганман.

Нормат мисгар ўша биз ўқиган мактабнинг ҳомийи эди. Мактабда аксари ўртаҳол ва камбағалларнинг фарзандлари ўқирди. Сабаби Нормат ҳожи болаларни бепул ўқитарди. Ўз оила аъзоларидан бўлган мударрис, муаллимларга ва мактабга вақф ажратиб, уларни таъминлаб турган”.

“Орифлар сандиғи”

Уламолар Марғилонни “Сундукул орифин”, яъни, орифлар сандиғи, деб аташгани бе-

жиз эмас. Ўтмишга назар солсак, Марғилондан чиндан ҳам йирик олимлар кўп етишиб чиққанига гувоҳ бўламиз. Ҳатто хорижий ўлкаларда ҳам “Марғиноний” тахаллуси билан илмий асарлар ёзган олимлар кўп бўлишган. Жумладан, машҳур Бурҳониддин Марғиноний Самарқандда яшаб ижод қилган бўлсалар, устозлари Заҳириддин Марғиноний эса хорижда истикомат тутган.

Ўрта асрларда Марғилонда ҳам илму ирфон, хунармандчилик-косибчилик, заргарлик, мисгарлик, тўқимачиик соҳалари жуда ривожланган. Марғилонлик савдогарлар шарқда — Қашқару Хитой билан, жанубда — Миср, Макка, Яман билан ўзига хос алоқа ўрнатишган. Шарқ билан Ғарбни боғловчи Буюк ипак йўли Марғилондан ўтгани бежиз эмас.

Ўтган аср бошларида Марғилон “тўлиб-тошган” деган иборани ёши улуг фазл аҳлидан кўп эшитганман. Аммо 1928-1940 йилларда диндорлар, илмлилар, бойлар хорижга ҳижрат қилганлари, бу ерда хунармандчилик фаолияти тақиқлангани инқирозга, маънавий ва иқтисодий ютқазिशга олиб келган. Халқ ниҳоятда қийналган. Шундай зулмли, шум даврларни бошдан ўтказган қарияларнинг айтишларича, Марғилон шаҳри ҳувуллаб, дўкон ва ҳовлилар эгасиз қолган, шаҳарда ҳаёт кечириш оғир бўлган.

Мархум қиблагоҳим “Марғилон тўлиб-тошган бир вақтда унга кўз теккандек бўлдию...” деб ўша даврларни маҳзунлик билан эсга олардилар.

Собиржон НОРМАТОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари
идорасининг Фарғона
вилоятидаги вакили

“Роббим, Сен қанчалар меҳрибонсан, ўғлимнинг қабоғи ёрилди, кўзи эмас. Агар қорачиклари икки бўлак бўлиб кетганида нима қилар эдим. Ўзингга ҳамд бўлсин, кўзи ёрилмаганига”, дер эдим ичимда. Яна: “Аллоҳим, мен Исмоилга икки кунда битади, деб ваъда бериб қўйдим, мени ёлғончи қилмагин”, дея илтижо этдим.

Бир аллома зот айтган эканлар: “Кимга Куръони карим шифо бўлмаса, Аллоҳ таоло

ДУОНИНГ ХОСИЯТИ

Ўғлим ваннада чўмилаётиб, бехосдан йиқилиб тушди ва қабоғи ёрилиб кетди. Ёриқ беш-олти энлик чамаси катта бўлиб, қонни икки бармоғим билан ҳам бекитолмасдим, қон отиларди. Шошилганча ошхонадан ун олиб чиқдим. Бир амаллаб дори қўйдим.

Дорини асалари муми (прополис)дан махсус яра-чақалар учун тайёрлаб қўйган эдим. Ярани боғлаб бўлгач, кўрқиб кетган ўғлимга: “Исмоил, ҳечам кўрқма, икки кунда битиб кетади”, деган сўз беихтиёр оғзимдан чиқиб кетди. Каттиқ зарбдан бўлса керак, унинг кўзлари бўртиб чиқиб қолган эди.

Кўчадан қайтган хўжайиним ўғлимнинг чақчайиб чиқиб кетган кўзию жароҳатини кўриб, кўрқиб кетдилар шекилли: “Мен бу болани кўчага ўйнатгани олиб чиқай дедим, рози бўлмадингиз, агар олиб кетганимда эди...” деяётган эдилар, қўлим билан оғзиларини бекитдим-да: “Сиз уни Аллоҳнинг қадаридан қайси кўчага олиб қочмоқчи эдингиз? Албатта, “агар” сўзи шайтоннинг вас-васасига йўл очиб берувчидир”, дедим.

Сўнг шукрона намози ўқиб, саломдан сўнг,

унга шифо бермайди, кимга у (Куръон) кифоя қилмаса, Аллоҳ ҳам уни кифоялантирмайди”.

Абу Хурайрадан (розийаллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloх (саллоллоху алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: «Уч хил дуо шак-шубҳасиз мустажобдир. Мазлумнинг дуоси, мусофир (ғариб)нинг дуоси, отананинг фарзандлари ҳаққига қилган дуоси» (Имом Термизий).

Шу ҳикматни эслаб, Куръони каримдаги шифо оятларини ўқиб, дам солдим.

Парвардигорнинг тоғларга тушса ёриб юборадиган, ерга тушса уни парчалаб ташлайдиган Каломига, беш-олти энлик яра қандай қилиб қарши тура олсин!

Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Мусибатни бекитиш Аршининг хазиналаридан биридир”, деб марҳамат қилганлар. Мен ҳам гўё хазинамни бекитгандек, буни ҳаммадан яшириб турдим.

Бир кунда Исмоилнинг кўзи қайтиб жойига тушди. Икки кундан сўнг ярани очганимда, ёриқ битиб, ўрнида билинар-билинемас қизил чизиқча қолган эди холос...

Мўмина
НЕЪМАТ қизи

Самандар ВОҲИДОВ

Ғилама умрим узун деб...

Муродим восили васлинг...

Менинг сендан бўлак, ё Раб,
суянчим йўқ, паноҳим йўқ,
Муродим восили васлинг,
бўлак бир муддоим йўқ.

Мени йўқлик жаҳонидан
бу борлиқ ичра бор этдинг,
Сенинг амринг менга вожиб,
кулингман, ўзга шоҳим йўқ.

Гуноҳлар кони бу олам,
менам бир саргашта жон бунда,
Адаштира риё йўлдан,
сенингсиз тўғри роҳим йўқ.

Гоҳи ошкор, гоҳи пинҳон
туширгай домига шайтон,
Нетай, мен бандаи ожиз,
демасман ҳеч: “Гуноҳим йўқ”.

Чопиб нафс ортидан доим
урилгай манглайим тошга,
Халос эт, даргоҳингдан
бўлак бир саждагоҳим йўқ.

Висолинг кўзгуси бўлсин —
кўнгил кўзини кўр этма,
Ики дунё муродим шу,
ўзга ҳеч илтижоим йўқ.

Ҳожи Тешабобо ҳикматларидан

Пирнинг ҳузурига келди бойвачча,
Сўрашиб, рўбарў ўрнашди сипо.
Деди: — Ишларимда ишқал бор пича,
Тақсиржон, ҳаққимга қилинг бир дуо.

Пир дуо айлади офият тилаб:
— Ҳалолликдан келсин ҳузуринг, — деди.
Дуодан қоникқан бу дуоталаб:
— Бизга хизмат-пизмат буюринг, — деди.

Бир эҳсон қилайин савоб йўлида,
Балки ҳовли керак,
Балки молу ҳол.
Ҳаммаси келади, шукр, қўлимдан,
Қўлимдан келмаган иш йўқдир, алҳол...

Пир унга тикилиб ўй сурди бир оз:
“Бу гумроҳ бандангни кечиргин, Аллоҳ.
Ҳар ишга қодирлик фақат сенга хос,
Банданг бундай деса... Астағфируллоҳ”.

Сўнг майин жилмайиб сўз қотди ҳазрат:
— Ҳа, майли, сўрадинг, сазанг ўлмасин.
Ҳамма иш қўлингдан келишин кўрсат,
Лекин иккимиздан ўзга билмасин.

Ҳув ана, охурда бир тўп сомон бор,
Сотилган сигирдан ортиб қолгани.
Шуни еб, сут қилиб бермоғинг даркор,
Шунга қодирмисан, кўрайлик, қани?

Бойваччанинг кўзи чиқди қинидан:
— Мазах қияпсизми, пири муҳтарам?..
— Битта сигирчалик ҳолинг йўқ экан,
Бунча кеккаймоғинг не учун, бўтам?!

Ғилама умрим узун деб...

Ғилама умрим узун деб, бил, унинг ўлчови бор,
Ноаён қай бир бекатда шай ажал бедови бор.

Кўрма бошингни фалакда, бил, оёғинг ердадир,
Гар оёқ ердан узилса, жарлигу чоҳу гови бор.

Бу жаҳоннинг жилваси этмасин кўнглингни ром,
Лўли қизнинг кўзидек сеҳрию алдови бор.

Нафс сайёди доналар тутганча кел дер ёнима,
Халтасида макрининг қурбони — қанча ови бор.

Айланар шайтон лаин қонингда қотган занг каби,
Пок этар ундан ўзин қай дилки, сабр эгови бор.

Этмагин умринг ҳазон кузги барглар сингари,
Кузги боғ бағрига боқ, армон ўтин “лов-лов”и бор.

Лаҳзани қадрига етгин деб ато этмиш Худо,
Нон ушоқдек кўзга сурким, бир кун унинг сўрови бор.

Аҳли ишқ

Аҳли ишқ ўз жонига дарду жафо излаб ўтар,
 Навбахори бурса юз, куздан вафо излаб ўтар.
 Дард экар жон боғига, ғам ўстирар дил қонидан,
 Ишқ дарахти баргидан дардга даво излаб ўтар.
 Аҳли ишқни этма айб дунёга боқса беписанд,
 Иддао деб ўйлама, ул муддао излаб ўтар.
 Кўнглига ёр васлидан зарра нур бўлса насиб,
 Шу сабаб ҳижрон ўти ичра зиё излаб ўтар.
 Ишқдан бебахралар жон ҳовучлаб кўрса кун,
 Аҳли ишқлар қисматин Машрабнамо излаб ўтар.
 Икки дунё бандадан ҳожат тиламас аҳли ишқ,
 У Самандар сингари лутфи Худо излаб ўтар.

Бухоро

Беҳзод ФАЗЛИДДИН

Дардларим майса бўлди

* * *

Нафас олишга ҳам хоҳишингиз йўқ,
 Тирикка ўхшамас туйғуларингиз.
 Билмасдан, кўзимга отаяписиз чўғ:
 Мени уйғотмоқда уйқуларингиз.

Учиб кетган қушлар қайтиб келмайди,
 Яшашга кунлардан шартлар сўрадим.
 Майда дардлар мени одам қилмайди,
 Умримни энг буюк ғамга ўрадим.

Ўткинчи шамоллар кўрқитмай кўйди,
 Дарахтлар бағрида гувиллайвердим.
 Юрагимга тегиб қуёшлар куйди,
 Қишларга тан бермай ловуллаивердим.

Юмуқ кўзларингиз очиқ келмоқда,
 Мен ҳозир ўзимни топиб оламан.
 Бир куни сачраб сиз уйғонган чоғда,
 Кўзларимни аста юмиб оламан...

Қайга ҳам борамиз?

Хаёлнинг отида ойга бораман,
 Қушлар етолмаган жойга бораман.
 Сал ўтмай, барибир тушгайман қулаб —
 Ушоқча дард билан қайга бораман?!

Яшашга жой борми?

Лаҳзага тенгма-тенг ўчиб бораман,
 Ўзимдан, сўзимдан чўчиб бораман,

Завол билмайдиган манзилни кўрсат,
 Томирларим билан кўчиб бораман.

Суюнчи

Осмонда йиғлаб келдим —
 Дардларим майса бўлди.
 Ерда битта бўлса ҳам
 Бахтсиз камайса бўлди.

Гарчи йиғлаб ҳар кеча
 Тунларимни қон қилдим,
 Тонгда гулдан тошгача
 Табассум эҳсон қилдим.

Азобларинг — муҳтарам,
 Мен дардингга харидор.
 Товонимни ўпса ҳам,
 Тиканларнинг ҳаққи бор.

Юрагимни уйғотган
 Ғамлар учун минг шукр.
 Гардларимни йўқотган
 Дамлар учун ташаккур!

Ойга тегманг

Нима қилсам, ойна бошқа йиғлатмайсиз,
 Нима қилсам, тинч қўясиз осмонларни?
 Нима қилсам, юлдузларга тош отмайсиз,
 Нима қилсам, ўлдирмайсиз жайронларни?

Бирга олис манзилларга боради деб,
 Қалдирғочлар қўлларимдан тутиб олган.
 Ҳеч бўлмаса паноҳ сўраб беради деб,
 Йўлим узра кийикчалар ётиб олган...

Ёмонларга пастлагим йўқ асли, лекин,
 Гиёҳларнинг номларидан нур сўрайман.
 Ҳали кечмас, ҳали яна севиш мумкин,
 Мен гулларнинг кўнгли учун йўл сўрайман.

Нурга қайтинг — рўёларни кетказасиз,
 Еру кўкнинг тинчи учун бошланди жанг.
 Бу кетишда умрингизни ютказасиз,
 Ўзингизга шафқат қилинг — ойга тегманг.

Азиз болажонлар!

“Қандай ҳайвонларни биласиз?” деган саволга эҳтимол “Даярли барчасини!” деб жавоб берарсиз. Ундан айтинг-чи: “Сизга маълум бўлган жониворларнинг ҳаёти ҳақида нималарни биласиз? Улар қандай туғилиб, қандай яшайди, ўзини қай тарзда ҳимоя қилади, озуқани қандай топади?” “Ҳа, буни билмасам керак”, дейишингиз аниқ. Таниқли олим Ҳорун Яҳёнинг мақолаларини ўқисангиз улар ҳақида кўп қизиқ маълумотларни билиб оласиз. Ана шу жониворларга Аллоҳ ато этган турли-туман ва ажойиб хислатлардан воқиф бўласиз.

Бу жонзотларни яратган Аллоҳ сон-саноқсиз мўъжизалар орқали Ўзининг тенгсиз қудрати ва ҳикмати ҳақида мушоҳада қилиб кўришимизга имкон берган. Махлуқотлар ҳаётига теран назар солиб, тафаккур қилган инсон барча хилқатлар Эгаси — яккаю ягона Аллоҳ эканни англаб етади, Парвардигор бунёд этган борлиқнинг гўзаллигидан баҳра олиш ва Буюк Яратувчини севиш бахтига мушарраф бўлади.

Ҳорун ЯҲЁ

ЁНҒОҚСЕВАР ОЛМАХОНЛАР

Аллоҳ таоло олмахонларга ажойиб хусусиятлар ато этган. Агар ўқиганларингизни дўстларингизга ҳикоя қилиб берсангиз, бу аломат жониворлар ҳақида эшитганларидан ҳайратга тушишлари турган гап.

Олмахонлар асосан Оврупа ўрмонларида кун кечиради. Уларнинг узунлиги йигирма беш сантиметргача боради. Бу ҳайвончаларнинг бўйига баробар момикдай думи бор. Шубҳа йўқ, бор хилқатни тенгсиз донолик ила вужудга келтирган Аллоҳ томонидан олмахонга узун дум берилгани бежиз эмас.

Чунки олмахон бир дарахтдан бошқасига сакраб ўтганида шу думи туфайли мувозанатини сақлайди.

Олмахонлар ўткир тирноқчаларини ишга солиб, дарахтга тирмашиб чиқа олади. Шох устида югуриб кетаётган олмахон бирдан йўналишини ўзгартириб, шу шохнинг остида, уни чангаллаган ҳолда чопиб кетавериши мукин. Кулранг олмахонлар эса, бир дарахтнинг тепа шохига туриб, тўрт метр наридаги бошқа бир дарахт шохига осонгина сакраб ўта олади. Сакраганида олд ва орқа панжаларини икки ёнга кериб, учади. Ана шу вақтда япасқи шаклга кира оладиган думи мувозанатни сақлагани қолмай, балки «парвоз» чоғи ўнг ё чапга бурилишида ҳам ёрдам беради. Ҳатто тўққиз метр юқоридан сакраса ҳам, худди мушукдай, тўрт панжаси билан ерга тушади.

Олмахонларнинг дарахтдан дарахтга ҳеч йиқилмай, тойиб ҳам кетмай сакрашини биласиз. Устига устак, ҳатто нозик шохчага қўнса ҳам, худди моҳир цирк акробати каби, асло мувозанатини йўқотмайди.

Шундайликка шундайку-я, аммо бир савол туғилади: “Буни улар қандай уддалайди?”

Олмахонлар масофани аниқ чамалаш имконини берувчи орқа оёқ панжалари ва ўткир кўзларидан, кучли тирноқлари ва думидан моҳирона фойдаланади. Лекин олмахонларга бу ноёб қобилиятни ким ҳадя этганию ким улардан фойланишга ўргатганини биласизми? Олмахонлар зарур ҳолда қандай йўл тутишни, қайси қобилиятини қачон намоён этишни қаердан ўрганди? Ахир олмахон, ҳатто истаса ҳам, панжаларида чизғич ушлаб, дарахтларнинг баландлиги ва шохнинг узунлигини ўлчай олмайди-ку? У ҳолда олмахон сакраши лозим бўлган масофани қай йўсин аниқлайди? Бундан ташқари, олмахонлар қандай қилиб шунчалар тез сакрашади ва яна соғомон қолишади?

Ахир уларнинг йўлида жуда кўп тўсиқ ва хатарлар бор: олмахон бунча чаққон бўлмаганида аллақачон бирор нарсага урилиб яраланган ёки умуман йиқилиб тушган бўлмасмиди?

Жажжи олмахонда бундай

қобилият қаердан пайдо бўлди? Жавоб фақат битта: бу митти жондорларни барча қобилиятлари ила қодир Аллоҳ яратиб, уларга бу хислатлардан қандай фойдаланишни ҳам У ўргатган.

“Дорбозлик” истеъдодидан ташқари, олмахонлар қаттиқ пўстлоқли ёнғоқларни тез чақиб-ғажишга ҳам устадирлар. Зеро, каштан, фундук ва баланд дарахтларда ўсувчи ёнғоқлар уларнинг жону дили. Меҳрибон Аллоҳ таоло шу тарзда табиатдаги барча жониворлар каби олмахонларнинг ҳам ризқ топишларини таъмин этади.

Қишда озуқалар қор остида қолган пайтда, кўп ҳайвонлар овқат топишга қийналади. Шу боис тадбирли олмахонлар қиш гамини ёзда ейди, яъни, ёз ойлари қиш учун овқат ҳозирлаш билан овора бўлади. Шуниси қизиқки, бу ишни улар жуда пухта ва тартибли бажаришади. Мева ёки гўшт тез бузилишини гўё билгандек, уларни тўп-лашмайди. Инларига фақат узоқ вақт сақланувчи ёнғоқлару бу-журларни ташишади.

Уларга туғилишданок мазкур билимларни туҳфа этган, бу егуликлар билан таъминлашни истаган Зот Аллоҳ таолодир. Бунда биз Аллоҳнинг энг буюк фазл-марҳаматларидан бири намён бўлишини кўрамиз: дарҳақиқат, Аллоҳ таоло барча жонли мавжудотларга ризқ-рўз берувчидир.

Олмахонлар хас-хазон орасида яширин ёнғоқларни ўта сезгир исковичлиги туфайли топа олади. Улар ҳатто ўттиз сантиметрлик қор тўшами тагида ётган ёнғоқ исини илғай олади.

Қиш учун овқатни олмахонлар инларига ташиб келиб, бир неча жойда сақлайди. Кейинчалик бу жойларнинг кўпини унутиб қўйишади. Олмахонларнинг шу “паришонхотирлиги”-

да ҳам Аллоҳ белгилаб қўйган бир ҳикмат бор экан: олмахонлар унутган бу заҳирандан келгусида янги дарахтлар униб чиқади.

Олмахонлар ўзига хос тарзда ўзаро мулоқот қилишади. Масалан, сариқ олмахонлар душманни сезганида, думини ликиллашиб, хавотирли чийиллай бошлайди. Олмахонларнинг мўйлови ҳам мувозанатини сақлашнинг муҳим воситасидир. Мўйлови қирқилган олмахон мувозанат сақлашда қийналади. Мўйлабнинг бошқа хусусияти ҳам бор: тунда улар олмахонларга ён-атрофдаги жисмларни сезиш имконини беради.

Азиз болажонлар!

“Учар олмахонлар” ҳақида эшитганмисиз? Улар олис Австралияда яшайди. Узунлиги қирқ беш сантиметрдан салкам бир метргача боради. “Учар олмахон”ларнинг барча турлари дарахтларда умр кечиради. Уларнинг бир шохдан бошқасига сакраши худди парвозни эслатади. Аслида улар учмайди, жуда узоққа сакрайди, холос. Бу олмахонларнинг қанотлари бўлмас-да, “учиш” учун хизмат қиладиган пардалари бор. Бу парда “кумушранг учар олмахон”-да олд оёқларидан орқа оёқларига қадар тортилган: учиш пардаси энсизгина, попуксимон узун тукчалар билан қошланган. “Учиш пардаси” таранг тортилган тери бўлгани боис олмахон бир “парвоз”даёқ қарийб ўттиз метргача учиб бора олади. Шундай ҳолатлар қайд этилганки, кетма-кет қилинган олти “парвоз” билан улар 530 метр масофани учиб ўтишган.

Жуссаси кичик ҳайвон ҳаракатланиб турмаса, тезда тана ҳарорати пасайиб, совқотиши мумкин. Шунинг учун ҳаракатсизлик, айниқса, уйқу вақтида, олмахон ҳаётига жиддий

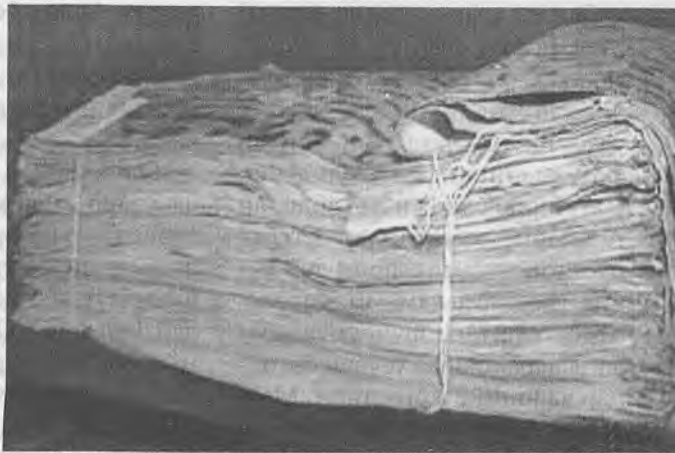
хавф солади. Унда бу жониворлар қандай омон қолишади? Буни қарангки, барча тирик жонзотлар атроф-муҳитнинг зарарли таъсирларидан муҳофазаланган экан. Мисол учун, олмахонлар майин мўйнали пўстинга — узун думларига ўралиб, гужанак бўлиб ухлайди. Узун дум уларни уйқу чоғи совуқдан асрайди. Марҳаматли Аллоҳ Ўзи яратган ҳар бир тирик жондорга ана шундай ғамхўрлик қилади.

Синса ҳам, ўсиб чиқаверадиган тишлар

Олмахон тишлари жуда мустаҳкам ва соғлом бўлиб, бизникидан тамомила фарқ қилади. Олмахон оғзининг олд томонида жойлашган курак тишлар қаттиқ ёнғоқларни чақиб-ғажишга ёрдам беради. Оғиз бўшлиғининг орқа томонида эса озиқ тишлар жойлашган. Биз ёнғоқ емоқчи бўлсак, уни чақиб учун тош ёки махсус темир омбирдан фойдаланамиз. Бу митти жонзотлар эса бу ишни курак тишлари ёрдамида бажаради. Ҳеч ўйлаб кўрсанмисиз, нега бутун умр давомида олмахонларнинг тишлари мустаҳкам бўлиб қолаверади ёки тиши синган бўлса-да, олмахон ҳеч нарса бўлмагандек ёнғоқ ғажийвериши мумкин? Гап шундаки, борлиқни ажиб бир уйғунликда барпо этган Аллоҳ олмахон тишларига жуда муҳим бир хусусият ато этган. Олмахоннинг тишлари синса, ё едирилиб тамом бўлса, ўрнида янгилари ўсиб чиқаверади. Аллоҳ нафақат олмахонларга, балки барча кемирувчи ҳайвонларга ҳам шундай хислат ато этган.

Раҳматуллоҳ ДОНИЁР
тайёрлади

ҚАЙ БИРИ ҚАДИМИЙРОҚ?

Пайғамбаримизга (алайҳиссалом) нозил қилинган Қуръони карим оятлари матни ҳижрий 10 (милодий 632) йилда тўла мукамал бўлди. Ўша пайтда нозил бўлган сура ва оятлар турли ашёларга кўчирилиб, тартибланмаган ҳолда Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хоналарида бир жойга жамланган эди.

Абу Бакр Сиддиқ (розийаллоҳу анҳу) халифаликлари даврида, яъни ҳижрий 11-13 йиллари Қуръон карим оятларининг ўрама шаклдаги бир нусхасини кўчиришга қарор қилинди. Бу шарафли вазифа йигирма ёшли саҳобий, ваҳий котиби Зайд ибн Собитга юкланди. Зайд ибн Собит мадиналик ансорийлардан эди. Ўн бир ёшида имонга келиб, ҳамisha Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларида юриб, дуоларидан баракот топди. Қатор тилларни ўрганиб, илму ҳикмат соҳиби бўлиб етишди. Мадина шаҳрида Қуръон қироати қодалари, шариат аҳкомлари ва мерос тақсмоти масалаларида беназир зот эди. Зайд ибн Собит Абу Бакр Сиддиқ топшириғи билан оятларни ўрам-ўрам териларга биринчи бўлиб кўчирган, кейинчалик Мусҳафи Усмонни кўчириш ишларига ҳам бош-қош бўлган.

Иккинчи халифа Умар ибн Хаттоб (розийаллоҳу анҳу) замонида келиб Исломи динимиз шарқда Хитойгача, ғарбда Андалусия (Испания)гача етиб борди. Ҳижрий 13-24 йиллар оралиғида Исломи давлати ҳудуди ниҳоятда кенгайди. Араблардан ташқари Ажам ўлкаларидаги халқлар ҳам Исломи билан шарафланишди. Бу эса Қуръо-

ни каримнинг ягона қурайш лаҳжасидаги “андоза расмихат имлодаги” (эталон) нусхасини кўчириш заруратини юзага келтирди.

Бу тарихий иш учинчи халифа Усмон ибн Аффон (розийаллоҳу анҳу) даврларига тўғри келди. Ҳижрий 25 йили асҳоби киромдан катта бир гуруҳ назорати остида, дақиқ текширувлар натижасида Қуръони каримнинг ягона андоза нусхаси кўчириб ёзилди. Тери саҳифаларнинг иккала юзасига ҳам матн ёзилиб, барча саҳифалар муқова орасига олинди. Қуръони каримнинг китоб шаклидаги бу нусхасига “Мусҳафи Имом” деб ном берилди. Тери варақларга ёзилган Қуръон нусхасининг энг биринчи намунаси Ҳазрати Усмонга нисбат берилиб, “Мусҳафи Усмон” атала бошлади. Хаттотлар ана шу мусҳафдан бир неча нусха кўчириб, Исломи етиб борган турли ўлкаларга юборилган. Бугунги кунда Ҳазрати Усмон мусҳафларидан нодир бир нусха Ўзбекистон муслмонлари идораси кутубхонасида авайлаб сақланмоқда.

Лангар Қуръони эса милодий саккизинчи асрда номаълум бир хаттот томонидан кўчирилган нусха бўлиб, у қайси саҳоба кўчириб ёзганини айтишга илмий асослар йўқ. Бу нусхада тўлиқ бўлмаса-да, ҳамма ҳарфларнинг нуқта-белгилари қўйилган. Нусха Қашқадарё вилоятининг Лангар қишлоғида сақланиб келингани учун “Лангар Қуръони” номи билан машҳур бўлган. Унинг 16 варағи Ўзбеки-

стонда, 82 варағи Санкт-Петербургда сақланмоқда. Доктор Ефим Резван Петербургда Лангар Қуръони варақларининг мажмуасини рангли китоб ҳолида нашр эттирган. Бу нашрнинг Ўзбекистон муслмонлари идораси кутубхонасида ҳам бир нусхаси мавжуд.

Мазкур мусҳафларнинг Марказий Осиёга келтирилгани ҳақидаги тўлиқ маълумотлар марҳум устоз Шайх Исмоил маҳдумнинг “Тошкентдаги Усмон мусҳафи тарихи” асарида келтирилган. Мазкур китобда соҳибқирон Амир Темур ва аллома Абу Бакр Қафқол Шоший Мусҳафнинг юртимизга келишига алоқадор экани кўрсатилади. Лекин Мусҳафни айнан ким олиб келгани ҳамон жумбоқлигича қолмоқда. Бизнингча, Мусҳафни ҳижрий 54 йили Самарқандга муҳожир бўлиб келган Усмон ибн Аффоннинг ўғли Халид ибн Усмон олиб келган, деган фикр илмий асосга эга. Самарқанддаги Хожа Абду Дарун мақбараси айнан Халид ибн Усмонга мансуб меъморий ёдгорликдир.

Фотима Ҳабибуллоҳ қизи ҲАҚБЕРДИЕВА,

Тошкент Исломи университети
магистранти

Манбалар:

1. Шайх Исмоил Маҳдум. “Тошкентдаги Усмон Мусҳафи тарихи”, Т., “Мовароуннаҳр”, 1995, 37–41-б.
2. Халид Муҳаммад Халид. “Рижалун ҳавлар Расул”, Байрут, “До-рул фикр”, 387–393-бетлар.

Аввало, Хўжаҳайрон қишлоғи ҳақида икки оғиз сўз. Қишлоқ аҳли тахминан етти юз йиллар олдин Афғонистоннинг Андхўй вилоятидан кўчиб келган. Дастлаб улар Туркменистоннинг Хўжамбоз туманида истиқомат қилишган. Кейинчалик ҳозирги Қашқадарё вилояти Касби туманидаги Хўжаҳайрон қишлоғида ўтrockлашиб қолишади. Бу ердан Қашқадарё ирмоғи оқиб ўтган. Қолаверса, тоғ атрофида ўт-ўлан мўл бўлган. Аммо хўжаҳайронликлар фақатгина шу қишлоқда яшамаган. Уларнинг бир қисми Қарши туманидаги Бешкент, Чан-

лаб кишилар билан суҳбатлашдик, архивлардан, кутубхоналардан маълумот қидирдик, Ўзбекистон қомусига мурожаат қилдик. Яхлит бир маълумот тополмаган эсақ-да, айрим янгиликларни қўлга киритдик. Туркменистонлик академик адиб Султонпошшо Ата-ниёзов тузган лугатда Хўжамбоз тумани Бурдалиқ хўжалигидаги Ултак қишлоғида жуда баланд қумтепалиқда хўжаҳайронликлар мазори борлиги айтилган. Шунга кўра, айтилган пайтда у ерда Хўжаҳайрон ота қабри борлигини ва бу мазор уч юз-тўрт юз йиллардан

«ХЎЖАҲАЙРОН ОТА» ЖОМЕИ

дир қишлоқларида, Миришкор туманида, Бухоро вилоятининг Жондор туманида ҳамда Тошкент вилоятининг Бўқа туманида яшаётгани маълум. Турли сабабларга кўра бир қисм хамқишлоқларимиз Тожикистоннинг Регар туманида истиқомат қилади. Ҳатто Хитойда ҳам Хўжаҳайрон қишлоғи борлиги манбаларда айтилади. Хуллас, хўжаҳайронликлар нима учун Афғонистондан Туркменистонга кўчиб ўтгани номаълумлигича қолмоқда.

Мустақилликнинг дастлабки йиллари уч-тўрт афғонистонлик билан суҳбатлашишга мурасар бўлдик. Уларнинг айтишларича, Амударёдан қарийб тўрт юз километр узоқликда Андхўй вилоятида хўжаҳайронликларнинг учта қишлоғи бор. Бири катта, қолган иккитаси кичик қишлоқ. Улар асосан чорва ва савдо-сотик билан шуғулланадилар. Минг афсус, улар билан алоқалар ўрната олганимиз йўқ. Қишлоғимиз тарихини ўрганиш мақсадида Туркменистон, Тожикистон республикаларида, Бухоро, Тошкент, Сурхондарё вилоятларида бир неча бор сафарда бўлдик, юз-

бери зиёратгоҳ эканини аниқладик. Ястаниб ётган қумликда қанча қабр борлигини аниқлаш қийин. Хўжаҳайрон ота ва у кишининг авлод-аждодларининг қабрлари гиштин деворлар билан ўралган. Яқин жойда юлғун дарахти, сирли кудуқ бор экан.

Бундан юз йиллар олдин қишлоғимизда бир неча масжид бўлган. Аммо совет даврида масжидда намоз ўқиш биз учун армон эди. Мустақилликдан кейин қишлоқда жомеъ масжид қуриш ишлари бошланди. Жомеъ 2005 йил апрелида очилди. «Хўжаҳайрон авлиё ота» номи билан аталди. Гиштин устун, эшик ва ромлар Бухоро ва Ургут шаҳарларидан махсус ясаиб келинди. Нақшинкор кошинларга Шаҳрисабз мрамартош корхонаси ишчилари сайқал беришди.

«Хўжаҳайрон ота» жомеъ масжидида намозxonлар учун шароитлар етарли. Аллоҳга шукр, ҳозир масжидда, ҳовлиси кўшиб ҳисобланса, икки юз эллик-уч юз намозxon ибодатини бемалол адо этиши мумкин.

Искандар ШОДМОН ўғли,
 «Хўжаҳайрон ота» жомеининг имом-хатиби
Асрор ҚИЛИЧЕВ,
 журналист

ЯЛТИРОҚ ЭЧКИ

Ҳикоя

Бу йилги баҳор қутилмаган бир ўзгариш билан бошланди. Кўкқўтон этагидаги овулга Саттор ака деган киши кўчиб келди. Бу хабар аввалига бизни чўчитди. Чунки Саттор ака бутун Деҳқонободга донғи кетган одам. Лекин у чавандоз ё полвон эмас, оддийгина чўпон эди.

Чўпон қанақасига машхур бўлади дерсиз. Ахир юз бош қўйдан юз йигирматалаб қўзи олиб, ҳар йили қўша-қўша мукофотларга эга чиққанидан кейин машхур бўлади-да...

Биз Саттор акани танимасдик. Кўкқўтонни кесиб ўтган йўл ёқасидаги пана-пастқам жилғаларда яширин қўй боқардик. Бир куни сурув изидан юрганини кўрдиг-у, бу ишимиздан уялиб кетдик.

Саттор ака Қодир зарда каби ёмон одам чиқмади. Қодир зарда бизни Кўкқўтонга қўймасди. Отининг олдига солиб қувларди, сўкарди. Лекин биз Кўкқўтонда қўй боқишни канда қилмасдик.

Ўзи-ку, Кўкқўтонда кўкара диган ўтлар адиримизда ҳам бор, фақат у ернинг шароити бизга жуда мос-да. Кўкқўтоннинг ўртасида уни сойликдан ажратиб турувчи Қўшгаза деган тепалик бор. Унга чиқсангиз қишлоқдаги уйларнинг ҳаммасини кўрасиз. Ҳатто биздан анча узоқдаги қўшни қишлоқ томлари ҳам кўриниб туради. Қўшгазанинг шундоқ биқинида Тошқоқсой. Унинг таги тош. Майда-чуйда эмас, катта-катта харсанглар.

Бу ер нима учун “Кўкқўтон” деб аталишини билмайман. Эҳтимол, узоқдан туяқорин, юлғину саксовуллар олисдан кўкариб кўрингани учун шундай дейишар. Қўшгазага туташиб кетган қир-қияликларда ўт айниқса сероб.

Саттор аканинг ўғли Собир биз тенги бола экан. Бир куни ёнимизга келди. Жўра бўлдик. Ўша куни Қўшгазага чиқиб, гув-гув эсаётган шамолга чо-

понларимизни елкамиздан ошириб, қанот қилиб учдик.

Баҳорда қўй боқишнинг гашти барибир бўлакча-да. Эрта тонг, этни жимирлатадиган совуқда жунжикиб қўйларни далага ҳайдаймиз. Бир-бир ярим соатда офтоб кўтарилиб, музлаган танамизга шундай хузур бахш этадики, асти қўяверинг...

Барра ўтлар устини қоплаган шудрингда сирпанчиқ учамиз, ўмбалоқ ошамиз. Кун қизиганида Қоқда маза қилиб чўмиламиз. Лойқа бўлиб оқсада, лекин суви зўр. Ўртаси Садриддинни кўмади. Менинг бурнимдан келади. Садриддин мендан ярим қарич паст.

Кечқурун Қоқ сувининг лойқалари баданимизга ёпишиб, шўрга кўмилгандек бўлиб, уйга кириб борамиз. Ота-онамиздан дашном эшитиб, бир офтоба сув билан уй орқасида ювиниб оламиз.

Собир келган кунлари айниқса маза бўлади. У бизга барра гўшт, қўйқатиқ олиб келади.

Баъзан сурувни Саттор аканинг ўзи боқиб келади. Бизни ёнига чақиради. Ёш бола демай, бизга ҳам катталардек гап бериб, гап олади.

Биз Саттор акани ҳам Ўроз фермага ўхшаб қориндор, салобатли киши деб ўйлардик. Йўқ, у ориқ, ўрта бўй одам экан. Саттор ака ёнимизда болаларга хос гап-сўзларимизни эшитиб ўтиради. Кейин: “Қани, болалар, энди бир оз мутолаа қилайлик!” деб ёнидан Куръонни чиқаради. Мароқ билан ўқийди. Таъсирланиб, ичимдан тўлқинланиб кетаман.

Саттор аканинг яна бир хислати бор. Бирор нарсдан ҳайратланса, дарров: “Субҳоналлоҳ” деб қўяди. Бу хислати менга ҳам юқиб, севишиб кетсам: “Субҳоналлоҳ” дейдиган бўлдим. Дадам бу гапни эшитиб, хурсанд бўлдилар. “Сатторга айт, сенга-ям ўқишни ўргатсин”, дедилар.

Саттор ака ҳар куни келса яхши-ю, лекин у киши келга-

нида Собир келмайди-да. Ўша куни биз сийловдан куруқ қоламиз. Саттор ака унга ишонмайди. Бунга Собир хафа бўлади.

Ўзингиз ўйлаб кўринг. Салкам минг бошли сурувни бир ўзи қандай уддалайди. Биз тенги бола бўлса. Лекин бир куни бизни ҳайратда қолдириб, сурувни бир ўзи ҳайдаб келди.

Уни узоқдан кўриб, роса хурсанд бўлса керак, деб ўйлаган эдим. Йўқ, у хафaroқ эди. Йиғлагани кўзидан билиниб турарди.

Олдинига нима бўлганини айтмади. Кейин билсак, онаси касал бўлиб, отаси касалхонага олиб кетибди.

— Э, хафа бўлма, ошна, тузалиб кетади, — дедим. Кўнглини кўтармоқчи бўлдим.

Учовимиз Қоқ бўйида тушлик қилдик. Бир зумда хафагарчилик тарқади. Тушлик қилиб бўлгач, Қоққа тушиб чўмилдик. Собирнинг қўйлари қир бағрига ёйилиб кетди. Узоқда Този кўринди. Қўйлар изига қайтди. Биз ўйинни давом эттирдик.

Қутилмаганда Садриддин билан жанжаллашиб қолдим. Садриддин гирромлик қилди. Қувиш менинг галим эди. Уни тутган эдим, бир силтаниб қўлимдан чиқиб кетди. “Тутилдинг” десам, “Ҳисоб эмас” деб қочди. Собир ҳам “Тутилдинг” деб айтди. Унинг бирдан авзойи ўзгарди. Собирга олайиб қараб, мени: “Сотқин” деди. Чидай олмадим. Секингина туртган эдим, йиғлаб юборди. Унинг йиғлаганидан ўзимнинг хўрлигим келиб кетди. Чунки унинг онаси йўқ-да.

Садриддинни юпатамиз деб Собир икковимиз роса уриндик. Қани энди кўнса?

Йиғлаганича қўйлари томон кетди. Чидадим, чидамай бўладими? “Бировларга зулм қилган хор бўлади”, дердилар момом. Шунинг учун Садриддиннинг хархашаларига чидашга мажбурман.

Собир қўйлари ёнига кетди.

Эртаси кун Садриддин билан аразлашиб, қўйларимизни кўшиб боқмадик. Пешинда Собир келди. Қовоғи шишган, ранги сўлиқ.

— Беҳзод, — деди кўришмасдан. — Кеча қўйларингга бўйни оқ эчки кўшилмаптими?

— Йўқ, — дедим шумшайиб турган Собирга раҳим келиб. — Кеча қўйларим сурувиндан узоқда эди. Садриддиннигига кўшилгандир, сўраб кўр-чи?

— Сўрадим, йўқ деди, момоннинг эчкиси эди... Фақат шуни соғиб ичарди.

— Топилиб қолар, бирор сой ичида адашиб юргандир?

— Топилмайди, қидирмаган жойим қолмади.

Унга нима дейишни ҳам билмасдим.

— Эҳтимол, бўри еб кетгандир?

— Бўри... Шу пайт бўри нима қилади. Ундан кейин Този турган бўлса...

Биз жим туриб қолдик.

— Дадамнинг олдида уятли бўлдим. Сенга ишониб сурувни ташлаб кетяпман, деганидилар.

— Хафа бўлма, топилади, — деб тасалли бердим унга.

— Ҳаммаси сенларни деб бўлди. — У йиғлаб кета бошлади. — Силар билан ўйнаб қолмаганимда йўқолмас эди.

Унинг изидан айбдордек тикилиб қолдим. Энди уч ўртоқ уч томонга тарқалиб кетамиз деб ўйловдим.

Ундай бўлмади. Биз эртаси кунийёқ яна топишиб кетдик. Яна аввалгидек бирга эдик. Қўшгазага чиқиб, чопонимиз билан “учдик”, қувлашмачоқ ўнадик.

Лекин Қоқда чўмилмай қўйдик. Чунки суви камайиб, қўй-сигирлар кечаверганидан бадбўй ҳид келиб қолган эди.

Ўтлар қувраб, ёзнинг жазирамаси сезила бошлаган эди. Одатдагидек, бир куни қўйларни эртaroқ ёйиб, тепаликка чиқдим. Сойнинг нари бетида кетаётган Садриддиннинг сер-

касини кўриб, мендан олдин чиққанини билдим.

Унинг қўйлари орасида ялт-юлт этаётган аллақандай нарсага кўзим тушди. Шундоқ каттакон шишанинг бийдай далада ётганига ҳайрон бўлдим.

— И-й-е! — дедим, таажжубда ундан кўз узолмай.

Йўқ, бу шиша эмасди. Унинг жони бор, қўйлар билан тепаликка кўтариларди. Унинг ялт-юлт қилиб сурув ичида ўрмалашидан ҳайратим ошди. Бирдан ўзимнинг гўллимидан қулиб юбордим.

Садриддин кўпинча зар чопон кийиб юрарди. Иссиқлаганидан ҳойнаҳой шумлиги тутиб, чопонини бирор қўйнинг устига ёпиб қўйгандир-да. Чопоннинг узоқдан бунча ялтирашидан завқланиб, Садриддиннинг ақлига тан бердим.

Бир оздан сўнг Садриддин ҳам кўринди. Ажабо, зар чопони эгнида. Дарров яна ялтироқ нарсага қарадим. Нима бўлди экан бу?..

Қўйлар орасидан ялт-юлт нур таратиб, тепага чиқди. Садриддиннинг изидан югуриб, тепаликдан ошиб кетди.

Беихтиёр ичимга чўғ тушиб, сакраб турдим-да, қўйларни қувиб ҳайдай бошладим. Садриддин мендан анча олислаб кетган эди. Кўкқўтонда унга етиб олдим.

Ҳалиги ялтироқ нарса ҳамон қўйлар орасида эди. Ҳайратим баттар ошиб, Садриддиннинг сурувига яқин бордим. Буни қарангки, мени шунча йўлдан югуртириб келган нарса бир эчки эди. Лекин унинг ранги...

— Ё Худойим, шунақа ҳам эчки бўларканми?! Буни қаердан топдиларинг, — дедим Садриддинга.

— Отам чўлдан олиб келди.

Ялтироқлигини қара, ялтироқлигини! Ҳойнаҳой, хотинларнинг анов ялтир-юлтур қўйлаги шундай эчкининг жунидан тайёрланса керак-а?

— Бу ноёб эчки, — деди

Садриддин. — Бундай эчкилар ҳозир камайиб кетганмиш. Отам айтди.

Беихтиёр табиат ўқитувчимиз Абдуолим ака сўзлаб берган “Ҳайвонлар тарихи” ёдимга тушди. У айтган қадимги антиқа ҳайвонлардан бирини кўриб турганимдан севиниб кетдим. Эчкини айланиб роса томоша қилдим. Лекин тўймадим. Қараган сари қарагим келарди. Бир қарасам, қизил-сарик, бир қарасам, жигарранг-пушти товланарди.

Мен эчкини гоҳ у ёғидан, гоҳ бу ёғидан ўтиб, томоша қилаётганимда сурувининг олдига тушиб, Саттор ака келди.

— Субҳоналлоҳ, субҳоналлоҳ. Бу эчкими ўзи?

Мен Саттор акадан буни кутмаганим. Унинг ҳайратланганидан таажжубда қолдим. Наҳотки Саттор акадек чўпон бундай эчки зотини билмаса?

— Йўқ, йўқ, бу эчкида бир сир бор, — деди кўзларини катта очиб.

— Саттор ака, сиз билмас экансиз, — дедим мақтаниб, — қадимда бундай эчкилар бўлган. Умуман, шунга ўхшаш ҳайвонлар аввал сероб бўлган. Вақт ўтиши билан камайиб кетган. Мисол учун, калтакесак. Калтакесакнинг аввал қаноти бўлган, осмонда қушлардек учиб юрган. Кейинчалик...

— Эй ука, — деди гапимни бўлиб, — бу гаплар пуч экани аллақачон исботини топди. Фақат сенинг домланг ҳамон советнинг китоби билан дарс бериб юрибди. Газит, журнал ўқийсанми? Телевизор кўрасанми?..

Ялтироқ эчки билан андармон бўлиб, бошимиздан иссиқ ўтаётганини ҳам пайқамабмиз.

— Йигитлар, пишиб кетдикку! — деди Саттор ака терга ботган юзини артиб. — Бу “тилло эчки”ни биров опкетиб қолмас. Ҳарна шамоли бор, юринглар, Кўшгазага чиқайлик...

Тепаликка чиқа бошладик. Кўкда оппоқ ўқпардек булут-

лар сузиб юрарди. Тепаликка кўтарилган сари уфқнинг олис қирлар билан туташиб кетадиган жойида қора булутлар кўланкаси ҳам кўринди. Шамол эса бошлади. Ҳавода майса-гулларнинг хуш бўйлари анқиди.

— Саратон келмай туриб, куёшнинг бунча куйдиришига сабаб бор экан-да, — деди Саттор ака. — Ёмғир келишини қаранглар!

Бир зумда осмонни қоп-қора булут қоплаб олди. Ҳатто чақмоқ чақиб, момоқалдироқ гумбурлади. Бир-иккиталаб ёмғир томчилай бошлади. Саттор ака жилмайиб булутларга қаради:

— Ҳозиргина куёш чарақлаб турган эди, бирпасда ёмғирини берди-қўйди.

Ёмғир кучая бошлади. Биз Саттор аканинг пинжиги кирдик. Тепаликлар, адиру сайхонликлар ёмғир остида ажиб бир кўкиш тусга кирган эди. Олдимиздаги кичкина чуқурчага кўлмак тўлиб, сув сиза бошлади.

Ёмғир анча ёғди. Жимгина кузатдик. Жалага айланиб кетса керак, деб ўйловдим. Йўқ, секин тина бошлади. Кийимларимиз буткул шалаббо бўлди..

Саттор аканинг кўйнида янги туғилган кўзичоқлардай дир-дир титрандик. Яна шамол турди. Булутларни уфқ томон суриб кета бошлади, осмон сал ёришгандек бўлди.

Саттор ака ўрнидан туриб, телпагини қоқди:

— Йигитлар, шамоллаб қоламиз, юринглар, пастга тусайлик.

Этимиз жунжикканча, йиқилиб кетмаслик учун Саттор аканинг қўлидан ушлаб, туша бошладик. Саттор ака кирза этик кийган, сирғанмайди. Таёғига суяниб битта-битта қадам ташлар, биз уни маҳкам ушлаб олган эдик.

— Ана, Собир ҳам келяпти, — деди Саттор ака.

Собир елкасига тўрва осиб, сайхонликда — биз ҳали мириқиб ялтироқ эчкини томоша қил-

ган жойда келарди. У Садриддиннинг кўйлари ёнидан ўтаркан, бирдан тўхтади. Собирнинг бу гаройиб эчкини кўриб ҳайратланишини тасаввур қилдим.

Кутганимдек бўлди. У бир жойда анграиб турарди. Сўнг елкасидаги тўрвани ташлаб юборди-да, кўйларни тирқиратиб қувлай бошалди. Бу орада биз пастга тушиб олдик.

— Ўв, қувлама! Қувлама деяпман сенга! — Садриддин дирдир титраб, жон ҳолатда бақира бошлади.

— Эчки! Эчки!.. — дея энтикиб чопарди Собир.

— Собир кўрди, энди эчкидан ажраласан, — деди Саттор ака ҳазиллашиб.

Орамиз яқин қолди. Бехосдан сирганиб кетдим. Ерга энгашдим-у, ҳар томонга сачраган қон томчиларида кўзим тушди.

— Қон! — дедим ҳаяжон ичида.

Саттор аканинг ранги оқариб кетди.

— Ярамас бола, бировнинг эчкисини бир бало қилиб қўйганга ўхшайди.

— Ота, ота, бу момоннинг эчкиси. Кимдир уни бўяпти! Мана, қаранг! — У кафтига чапланган қип-қизил бўёқни кўрсатди.

Мен ўгирилиб, Садриддинга қарадим. У бошини қуйи эгиб турди-да, юзини беркитиб, сой томон чопиб кетди. Ортидан ҳайрон қараб қолдик...

